

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Cyrlometodějská teologická fakulta

Katedra církevních dějin a dějin křesťanského umění

Květuše Fojtíková

V. ročník – kombinované studium

Počátky křesťanství na Velké Moravě

Diplomová práce

Vedoucí práce: prof. PhDr. Miloslav Pojsl

Obor: Křesťanská výchova

Olomouc 2010

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně pod vedením prof. PhDr. Miloslava Pojsla a použila uvedených pramenů a literatury.

Ve Zlíně, 7. dubna 2010

.....

Děkuji prof. PhDr. Miloslavu Pojslovi za cenné podněty a rady při vedení práce, a za propůjčení potřebné literatury.

Ve Zlíně, 7. dubna 2010

.....

Obsah

Obsah	4
Úvod	6
Osídlování Moravy	8
<i>Keltové</i>	9
<i>Germáni</i>	10
<i>Slované</i>	10
První křesťanské misie u slovanských kmenů	17
<i>Sv. Martin z Bragy</i>	17
<i>Sv. Amandus</i>	17
<i>Misie z Řezna, Pasova, Salcburku a Akvileje</i>	17
Počátky křesťanství na Velké Moravě	19
<i>Příchod byzantských misionářů sv. Konstantina a Metoděje</i>	22
<i>Schválení slovanské liturgie papežem Hadriánem II.</i>	23
<i>Zřízení panonsko-moravské diecéze</i>	26
<i>Zákaz sloužit liturgii ve slovanském jazyce</i>	29
<i>Pronásledování slovanských duchovních</i>	30
<i>Velkomoravská říše bez biskupa</i>	30
<i>Obnovení moravské arcidiecéze</i>	31
<i>Zánik moravské církevní organizace a rozpad Velkomoravského státu</i>	31
Písemné prameny k cyrilometodějské misii	33
<i>Žitije Konstantina</i>	34
<i>Žitije Mefodija</i>	36

Literární činnost sv. Konstantina a Metoděje	38
<i>Vznik hlaholice</i>	38
<i>Překlad evangeliáře</i>	40
<i>Dvě předmluvy Konstantina k slovanskému překladu evangeliáře</i>	40
<i>Překlady knih biblických</i>	42
Slovanská liturgie	43
<i>Liturgie sv. Jana Zlatoústého</i>	43
<i>Liturgie sv. Petra</i>	43
<i>Kyjevské a Vídeňské listy</i>	43
<i>Zpovědní řád</i>	44
<i>Frizinské památky</i>	44
Právní prameny	45
<i>Nomokánon</i>	45
<i>Metodějova abortace k soudcům-knížatům</i>	45
<i>Zákon sudnyj ljudem</i>	48
<i>Staroslověnský penitenciál</i>	48
Literární škola na Velké Moravě	49
<i>Řeč o přenesení ostatků sv. Klementa</i>	50
Církevní stavby na Velké Moravě	52
<i>Církevní komplex v Sadech u Uherského Hradiště</i>	54
<i>Kostel v obci Modrá u Velehradu</i>	57
<i>Kostel sv. Klementa u Osvětiman</i>	59
Závěr	63
Anotace	65
Summary	66
Seznam použité literatury a pramenů	67

Úvod

Každý národ, podobně jako každý jeho příslušník, má svoji minulost, tedy historii. Poznat ji však není snadné. Je třeba znát prameny, které k tomuto poznání minulosti mohou napomoci. Vedle písemných pramenů využívají historikové stále častěji také prameny archeologické. Jejich analýzou se lze přiblížit k poznání života našich předků, lze poznávat tehdejší kulturu, způsob života, formy pohřbívání, jež umožňují poznávat i jejich duchovní život – náboženské představy, jejich víru. Zvláště archeologické prameny je však třeba pečlivě získávat, provádět jejich analýzu, aby měly dostatečnou vypovídací hodnotu. Nálezy samy o sobě mohou působit esteticky, mohou zaujmout sběratele, ale ještě nemusí říci vůbec nic o svých původcích, o jejich životě a kultuře. Teprve řádně vyhodnocené, především datované, umožňují badatelům využít je k sestavení, často ovšem torzovité mozaiky života předků.

Snad každý člověk se snaží poznat svoji identitu. Odkud pochází? Jací byli jeho předci? Jak žili? V co věřili? Jaké měli trápení anebo naopak z čeho se těšili?

To jsou jedny z mnoha otázek, na které se snaží dát odpověď tato diplomová práce. Autorka se v ní snaží podat základní přehled počátků křesťanství na Velké Moravě. Soustředuje se na vývoj osidlování Moravy různými kulturami od 13. století před Kristem až po příchod Slovanů na Moravu v druhé polovině 6. století po Kristu. Dalším tématem je období 8. až 9. století, ve kterém probíhá christianizace¹ na Moravě misemi z franské říše, Akvileje a Dalmácie. Písemné prameny o nich mluví jako o misionářích „z Vlachs, Řecká a Němec“.

Stěžejním tématem „Počátky křesťanství na Velké Moravě“ je příchod byzantské misie v roce 863 vedené svatým Konstantinem-Cyrilem a jeho bratrem svatým Metodějem. Tito dva slovanští věrozvěstové přišli na pozvání velkomoravského knížete Rastislava, aby na Velké Moravě vybudovali samostatnou církevní organizaci. Jejich úsilí šířit křesťanství mezi moravský lid bylo oproti německému duchovenstvu velmi obětavé a i nadčasové. Sestrojili slovanské písmo tzv. hlaholici, do které přeložili liturgické texty a sloužili bohoslužby ve slovanském jazyce, kterému moravský lid rozuměl. Slavnostního schválení používat slovanskou liturgii dosáhl Konstantin

---

¹ Christianizace znamená hlásání evangelia neboli misionářské kázání s cílem vzbudit víru (KATECHISMUS KATOLICKÉ CIRKVE. Karmelitánské nakladatelství Kostelní vydří 2001, s. 16.)

u papeže Hadriána II. v roce 869. V témže roce papež vyhlásil zřízení moravsko-panonské arcidiecéze a vysvětil jejího prvního arcibiskupa, stal se jím Metoděj.

S počátky křesťanství na Velké Moravě souvisí také kostely odkryté při archeologických vykopávkách v Modré u Velehradu, V Sadech u Uherského Hradiště a sv. Klement u Osvětiman. V těchto kostelech podle výzkumů Dr. Hrubého s největší pravděpodobností působili svatý Konstantin a svatý Metoděj.

Osídlování Moravy

Podle archeologických nálezů jsou pojmenována různá období názvy, které charakterizují dobu, v níž se vyskytovala významná kultura, kterou pak přejímaly další lidské společnosti.

Tak například období 13. století před Kristem je nazváno mladší dobou bronzovou a je označováno jako lužická kultura popelnicových polí. Své mrtvé spalovali a popel ukládali do uren, které pak zasypali do země.

Na tento způsob pohřbívání, pak navazuje pozdní doba bronzová, která trvala od 10. - 8. stol. př. Kr. Jde o knovízovskou kulturu, která se nazývá podle naleziště u obce Knovíz na Kladensku.

Dalším významným obdobím je konec 7. až konec 5. stol. př. Kr. jde o starší dobu železnou s bylanskou kulturou (podle naleziště Bylany u Českého Brodu). Toto období se nazývá dobou halštatskou s mohylovým pohřbíváním (žárové i kostrové) podle slavného pohřebiště v rakouském Hallstattu. Oblast Halštatu byla pravlastí Keltů a rozprostírala se zhruba od východu Francie, přes jižní část Německa, část Švýcarska, Rakouska, dále přes Čechy, Moravu a západní část Slovenska.

V 5. stol. př. Kr. přichází slezsko-plátěnická kultura, která byla objevena u Platěnic na Pardubicku a je označována za protoslovanskou. Do halštatské doby spadá kultura horákovská podle obce Horákov u Brna a s ní i „pompézní objev knížecího pohřbu“ v jeskyni Býčí skála v Moravském krasu J. Wankla² z roku 1869.

Následující doba laténská se datuje od 4. stol. př. Kr. až do přelomu letopočtu, název nese podle naleziště La Tène ve Švýcarsku.³

Zápisky řeckého geografa Strabona a římského dějepisce Velleia Patrecula nás poprvé písemně zpravují o dávných Čechách, které v laténské době obývali Bójové a pojmenovali je Boiohaemum, latinsky Bohemia.⁴

---

² Jindřich Wankel, 1821-1897, významný a celosvětově uznávaný český archeolog z 2. poloviny 19. století. Provedl jeskynní výzkum v Moravském krasu (Býčí skála, Pekárna aj.) a zmapoval propast Macocha. Poslední aktualizace 2009, citováno 23. 3. 2010. Dostupné: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Jind%C5%99ich_Wankel>.

³ BAUEROVÁ, A.: *Zlatý věk Keltů v Čechách*. Mladá fronta Praha 2004, s. 13–35.

⁴ Tamtéž, s. 76.

Keltové

Na našem území se v polovině 2. století př. n. l. usazují Keltové, kteří si staví první města, tzv. oppida. Bylo to opevněné místo chráněné valem a příkopem na vyvýšeném nebo méně přístupném místě. Tato hradiště byla budována k opevnění strategických a výrobních center. Někdy kolem roku 113 př. Kr., byla tato keltská oppida obsazena Germány.⁵

Etnický obraz střední Evropy v době keltské expanze (Bauerová)

Na Moravě se nachází jedno z nejvýznamnějších keltských oppid – Staré Hradisko na Dražanské vrchovině (u Okluk na Prostějovsku), byly zde nalezeny zlaté mince, skleněné ozdoby - a jantar. Za další keltské oppidum je považován Svatý Hostýn. Dokazují to zachovaná opevnění v podobě valů, dále

nálezy zlatých keltských mincí a železných předmětů. Výzkum nebyl dosud uzavřen.⁶

Keltové (římsky Galové) měli své kněze tzv. druidy, kteří měli jak náboženský tak i politický vliv na tehdejší společnost. Jméno druid vzniklo z názvu dub (řecky drys), jelikož dubové háje byly pro ně posvátné. Jejich učení vycházelo z dávných indoevropských zdrojů: úcta všemocné triády-trojici, víra v nesmrtelnost, víra ve strážné anděly, kteří vedou člověka životem, a to i ve chvíli smrti. Pro keltský lid byla nesmrtelnost duše těžko pochopitelná, a tak věřili, že duše zemřelých navštíví svůj starý domov, a to jedenkrát za rok, v noci o „samainu“, aby se ohřáli u ohně. Druidové původně uznávali jediného boha označovaného jménem Pater (Otec), z něhož vše vychází. Při přejímání zvyků z nekeltských oblastí přibývali další bohové např. Taranis, Teutates, Esus a také hrdinové z řad lidí, kteří byli povyšováni na bohy. Učení druidů

⁵ FILIP, J.: *Keltská civilizace a její dědictví*. Academia Praha 1995, s. 121.

⁶ BAUEROVÁ, A.: *Zlatý věk Keltů v Čechách*. Mladá fronta Praha 2004, s. 210-211.

zapisovali irští mnichové v raně křesťanských klášterech, jejichž opisy známe až v pozdní podobě (z 11. - 12. století).⁷

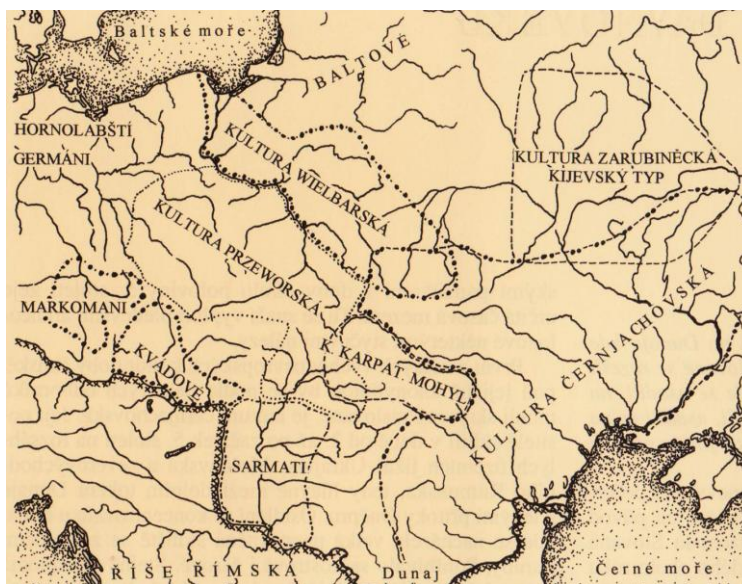
Germáni

V 1. stol. byli Keltové z Moravy vytlačeni germánskými Svěby z kmene Kvádů dále Vandaly, sarmatskými Alany a jinými etnickými skupinami, které až do roku 406 tvořily podstatnou část obyvatelstva na Moravě. Posléze z jihozápadu začali pronikat na Moravu další Germáni Rugiové a Herulové, kteří zabrali jihomoravsko-dolnorakouskou oblast Rugiland. Na konci 5. stol. osídlili jih a střed noví Germáni Longobardi z kmene Svěbů. Asi v polovině 6. stol. část Longobardů Moravu opustila a odešla do Panonie, odkud pokračovali do severní Itálie, kde si založili království.⁸

Slované

V době stěhování národů začali Slované osidlovat zemi Bohemii, přicházeli od severovýchodu z rovin kolem řeky Visly a z blízkých krajů. Začali se asimilovat s původními obyvateli, od kterých částečně převzali kulturu, náboženství a výrobní postupy.⁹

Název Morava je praeevropského původu používaný i Kelty, ale znali ho i antičtí spisovatelé Tacitus nebo Plinius. Území na Moravě bylo pojmenováno podle řeky Moravy. Její slovní kořen je indoevropský

Evropa ve 4. a 5. stol. (Galuška)

⁷ BAUEROVÁ, A.: *Zlatý věk Keltů v Čechách*, Mladá fronta Praha 2004, s. 220-222.

⁸ GALUŠKA, L.: *Slované doteky předků*, Moravské zemské muzeum Brno 2004, s. 11-13.

⁹ BAUEROVÁ, A.: *Zlatý věk Keltů v Čechách*, Mladá fronta Praha 2004, s. 234.

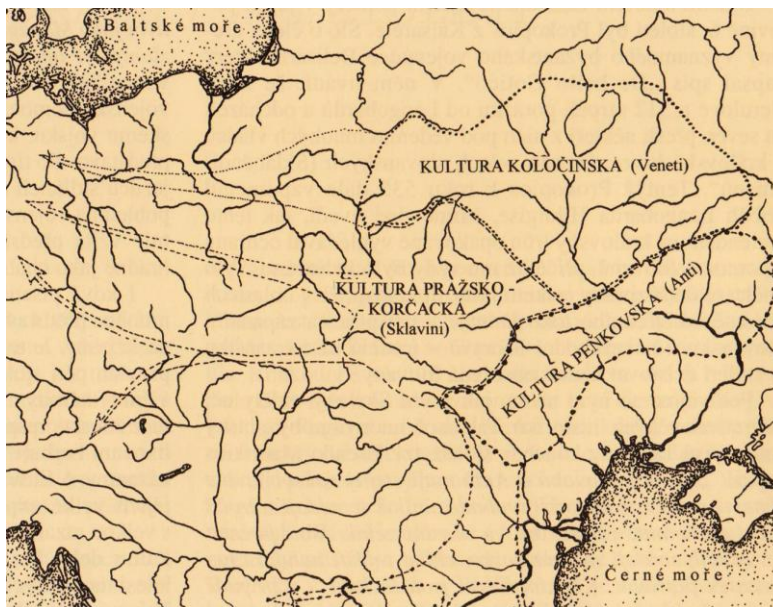
a představuje prostě vodu.¹⁰

Bohužel o prvních Slovanech toho víme velmi málo. Za první kulturu Praslovanů z doby římské, se považuje kultura černjachovská, která se datuje od 2. stol., až po začátek 5. stol. po Kr. Nacházela se na jižní Ukrajině, v Moldávii a na severovýchodu Rumunska. Tato kultura zanikla pod náparem Hunů na sklonku 4. stol.

Sousední kultura zarubiněcká zaujímal ve 2. - 4. stol. území středního a horního Podněpří a pripjaťské Polesí. Její obyvatelé žili ve velkých hradiscích i na sídlištích. Své zemřelé spalovali a ukládali je do plochých hrobů. Tento způsob pohřbívání měla také poslední kultura doby římské, s níž jsou spojováni Praslované, kultura przeworská. Rozprostírala se v dnešním Polsku, v Potisí, na horním toku Dněstru, na soutoku Sály a Labe směrem k Jeseníkům a Beskydám. Převažoval zde pohřeb kostrový. Tamní obyvatelé bydleli v nadzemních obytných stavbách s hliněnými píčkami.

Nejstarší slovanské památky se objevují okolo 5. stol. ve východní Evropě, v oblasti lesostepní zóny Ukrajiny. Jsou rozděleny do tří kulturních celků. Na severu (horní Dněpr a povodí Desny a Sejmu) se nacházela kultura koločinská s označením Veneti.¹¹ Druhou kulturou na jihu (mezi východními svahy Karpat a řekou Dněpr) byla nazvána kultura pražsko-korčacká, jejími představiteli jsou Slavini. Jako poslední třetí kultura na východě (jižně od pražsko-korčacké kultury) je kultura peňkovská, jejímiž nositeli byli Antové.

Tyto slovanské kmeny, jimiž byli Veneti, Sklavini a Antové, začaly v druhé polovině 5. stol. migrovat, směrem na západ, v průběhu

Slovanské kultury v 5. a v 6. stol. (Galuška)

¹⁰ BAUEROVÁ, A.: *Zlatý věk Keltů v Čechách*, Mladá fronta Praha 2004, s. 240.

¹¹ Veneti - označení Slovanů v raně středověkých latinsky psaných pramenech. (Kolektiv autorů: *Všeobecná encyklopedie VIII. díl/ T-Ž*. Diderot Praha 1999, s. 264.)

150 let. Sklavini postupně osídlili dnešní Polsko, Německo po Polabí, Moravu, Čechy, Dolní Rakousko, Slovensko a dále části Maďarska, podkarpatskou Rus a Sedmihradsko. Sklavini a Antové společně spolu postupovali na jih, a to až k podunajské hranici Byzantské říše.

První písemné zmínky o Slovanech pochází z 6. stol. po Kr. od gótského historika Jordanese v latinském spisu „Getika“, ve kterém popisuje sídla Slovanů. Dalším historickým spisovatelem je Prokopius z Kaiserie, který byl členem byzantského vojevůdce Belisaria, jež napsal spis „De bello Gotico“. Anonymní byzantský tzv. Pseudo- Maurikos je autorem spisu „Taktika“, který taktéž psal o Slovanech. Tito raně

Rekonstrukce slovanského obydlí v Modré u Velehradu (Galuška)

středověcí spisovatelé se zmiňovali ve svých dílech o národech, které ohrožovaly římskou nebo byzantskou říši. Mezi tyto bojeschopné národy patřili také Slované. Pro svou statečnost v boji byli v 6. stol. vyhledáváni

jako námezdní bojovníci různými vojevůdci (např. Belisarius), aby jim zajišťovali ochranu a pomoc. Díky těmto spisům víme, jací vlastně Slované byli.¹²

Zpočátku, tj. v 6. - 7. stol., Slované bydleli v opevněních ze starších dob anebo si stavěli lehká opevnění. Od 7. – 12. stol. nastupuje výstavba hradů s hradbami ze dřeva a hlíny, i s příkopy, které byly nedobytné.¹³

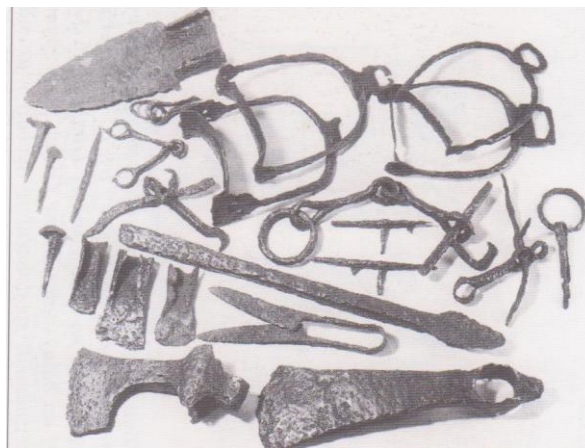
Keramiku tzv. pražského typu vyráběli západní Slované v Čechách, na Moravě, na Slovensku, na území polabských Slovanů a v Polsku. Tito Slované žili v malých vesničkách asi s deseti chatami, které měly tvar čtvercového půdorysu s kamennou či hlíněnou pecí nebo ohništěm v rohu. Chaty byly zahloubené asi půl metru do země, stěny byly vypleteny proutím a podepřeny kůly, konce střechy se dotýkaly země,

¹² GALUŠKA, L.: *Slované doteky předků*. Moravské zemské muzeum Brno 2004, s. 7-10.

¹³ BERANOVÁ, M.: *Slované*. Panorama Praha 1988, s. 12-13.

takže boční strany stěn byly nižší než prostor uprostřed místnosti. Zde na prostoru zhruba 10 m² se žilo, spalo, i pracovalo – muži dělali jednoduché řemeslné práce, ženy zpracovávaly kůže, předly, tkaly a barvily látky.

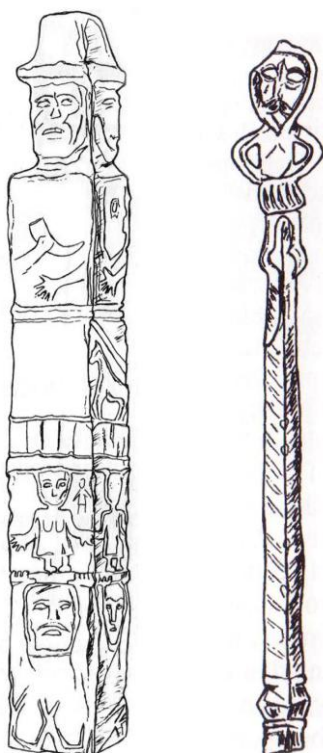
Vesnice stavěli v nížinatých oblastech podél řek. U domů měli pole a v blízkosti se pásli dobytek. Pole obdělávali dřevěnými rádly, a když se půda vyčerpala, vesnice se stěhovala podél řeky o něco dál.¹⁴

Zemědělské nástroje (Galuška)

Slované byli národem zemědělců. Pěstovali obilí, vysazovali ovocné sady, vinnou révu, znali léčivé rostliny, sbírali med od divokých včel, lovíli ryby a občas také

divoká zvířata, zajímali se o sokolnictví. Z mouky si vařili slané kaše, pekli kvašený chléb, jedli hrách i čočku. Sladká kaše s medem a ovocem bylo jídlem spíše slavnostním. Oblíbeným nápojem byla medovina a pivo. Slované se zabývali hutnictvím, kovářstvím, uhlířstvím, těžbou drahých kovů, klenotnictvím a sklářstvím. Platilo se lněnými šátečky, kovovými mincemi pojmenovanými podle kožešin (kuny a veverice) nebo hřivnami ve tvaru sekerek. Byli výborní mořeplavci, na Baltu dokonce konkurovali Vikingům. Mezi jejich domácí zbraně patřily luky a šípy, oštěpy a sekerky. Potom si Slované začali sami vyrábět meče a válečná kopí, která se k nim původně dovážela. Ženy nosily dlouhé vlasy sčesané dozadu a s páskem na spáncích. Délka vlasů u mužů byla spíše k ramenům, měli často vousy a kníry. U knížat a velmožů existovalo mnohoženství. Slované, ostatně jako i jiné národy, uctívali

Slovanští bohové Svantovít a Perun (Galuška)

¹⁴ BERANOVÁ, M.: *Slované*. Panorama Praha 1988, s. 15-16.

posvátné háje, stromy nebo vodní zdroje. Severozápadní Slované měli vícehlavé bohy, naopak bůh východních Slovanů Perun měl hlavu jednu. Průměrný věk u mužů byl mezi 40-60 lety, u žen byl kolem 41 let a asi čtvrtina dětí umírala ve věku do 6 let. Svě mrtvé pohřbívali žehem, později se užívalo tzv. kostrové pohřbívání.¹⁵

Na konci 5. a na začátku 6. stol. se Slované usadili na sever od Dunaje a na dolním toku Dunaje, odkud podnikali loupežné vpády do Řecka a na Balkán. Při velké expanzi po Evropě Slované začali osidlovat jako první Rumunsko, Bulharsko, dále Řecko, Chorvatsko, Slovinsko a Rakousko, a to ještě dřív, než začaly společné loupežné útoky Slovanů a Avarů do byzantských provincií.¹⁶

Avaři, kteří přesídlili ze Střední Asie na území dnešního Maďarska, si po roce 567 vybudovali velké panství pro válečné tažení proti Byzanci i proti franské říši.¹⁷

Za vlády hunského krále Attily (435-453) bylo usazeno několik slovanských kmenů na území dnešního Maďarska a jižního Ruska. Čechy, Morava a Slovensko byly trvale osídleny Slovany až v 5. - 6. stol. Tito Slované podnikali plenivé nájezdy na byzantskou říši, kde si zakládali své slovanské kolonie.

Roku 568 turkotatarský kmen Avarů obsadil celé území dnešního Maďarska

a podmanil si všechny slovanské kmeny ve střední Evropě. Avaři s pomocí poddaných Slovanů svými nájezdy zničili všechna města v Panonii, Dalmácii a v západním Illyriku. Tato kdysi kvetoucí křesťanská města a biskupství se stala opět pohanským

Evropa v 1.pol. 6. stol. (Galuška)

¹⁵ BERANOVÁ, M.: *Slované*. Panorama Praha 1988, s. 100-244.

¹⁶ Tamtéž, s. 36.

¹⁷ Tamtéž, s. 37.

územím.¹⁸

První slovanské kmeny, které směřovaly na Moravu, přišly z východu a to v druhé polovině 6. století.¹⁹

Z kroniky tak zvaného Fredegara Scholastika se dozvídáme, že kolem roku 623 se francký kupec Sámó a větší počet kupců odebrali za obchodem do země Slovanů zvaných Vinidové. Slované se v té době bouřili proti nadvládě Avarů zvaných Hunové, jejichž vůdcem byl kagan. Tito Slované museli Avarům platit daně a sloužit jim jako belfukové (tzv. záškodnické oddíly, pěchota pro boj z blízka nebo jako pomocné oddíly o dvou šicích v boji proti Byzanci a francké říši). Avari přicházeli každou zimu přezimovat ke slovanským kmenům. Brali si do lože manželky Slovanů i jejich dcery, se kterými pak měli děti, které ovšem Avari nechtěli legalizovat. Synové Avarů zplozených se slovanskými ženami nechtěli už nadále snášet útlak a začali se bouřit, a tak pod vedením Sama vytáhli ve vojsku s mečem proti nadvládě Avarů.²⁰

Po několika vítězstvích nad Avary si Slované kolem roku 623 nebo 624 zvolili Samu svým králem a vytvořili tak silný slovanský kmenový svaz nazvaný Samova říše. Samo měl dvanáct slovanských manželek, s nimiž měl 22 synů a 15 dcer. Pro nedostatek písemných i archeologických dokladů nelze přesně vymezit centrum říše, pravděpodobně leželo na Moravě, patřily do ní slovanské kmeny v Čechách, polabští a posálští Srbové knížete Dervana část Korutanska. Hranice Samovy říše nebyly stabilní a měnily se podle politické situace ve střední Evropě. Slovanské kmeny v říši spojoval společný boj s Avary a později roku 631 proti franckému králi Dagobertovi I.²¹

V roce 631 přišli do Samovy říše kupci z francké říše, které Slované oloupili a povraždili. Francký král Dagobert vyslal k Samovi svého vyslance Sicharia, který požadoval spravedlivou náhradu za zavražděné kupce a za uloupený majetek. Jelikož si Sicharius před Samem počínal velmi nadřazeně, dal ho Samo ze země vykázat. Dagobert postavil vojsko a spolu s Longobardy a Alamany táhl na Slované. U pevnosti Vogatisburg (Straffelberg u Bamberku nad Mohanem nebo Úhošť u Kadaně) po tři dny bojovali Slované s vojskem Dagoberta, které zde utrpělo porážku,

---

¹⁸ DVORNÍK, F.: *Byzantské misie u Slovanů*. Vyšehrad Praha 1970, s. 25-26.

¹⁹ GALUŠKA, L.: *Slované doteky předků*. Moravské zemské muzeum Brno 2004, s. 13-15.

²⁰ BARTOŇKOVÁ, D., HAVLÍK, L., MASÁŘÍK, Z., VEČERKA R.: *Magnae Moraviae Fontes Historici I*. Ústav klasických studií a Ústav archeologie a muzeologie Masarykova univerzita, Filozofická fakulta 2008, s. 16-17.

²¹ SEMOTANOVÁ, E., a kolektiv: *Česko Ottův historický atlas*. Ottovo nakladatelství Praha 2007, s. 76.

a Slovanské vojsko nad ním dosáhlo vítězství.²²

Po smrti Sama, kolem roku 658, se říše po 35 letech Samovy vlády zřejmě rozpadla. Život obyvatel však pokračoval dále, od 8. století začala vznikat v sídelních oblastech Čech a Moravy opevněná hradiště.²³

Avaři si podrobili část Slovanů, ti jim museli odvádět dávky, krmit je, dávat jim své ženy a účastnit se jejich vojenských výprav. Někteří Slované raději s nimi uzavřeli volné spojení.

V roce 626 při obléhání Cařihradu, kdy avarsko-slovanský útok ztroskotal, byli na rozkaz avarského kagana zbylí Slované krutě pobiti. Následně se slovanské kmeny vzbouřily proti Avarům a odešly z jejich spojení. Oslabené avarské vojsko bylo poraženo jak v bojích s franskou říší, tak i pak Bulhary, a na počátku 9. století zanikla Avarská říše zcela beze stopy.²⁴

---

²² BARTOŇKOVÁ, D., HAVLÍK, L., MASARÍK, Z., VEČERKA, R.: *Magnae Moraviae Fontes Historici I*. Ústav klasických studií a Ústav archeologie a muzeologie Masarykova univerzita, Filozofická fakulta 2008, s. 17-19.

²³ SEMOTANOVÁ, E., a kolektiv: *Česko Ottův historický atlas*. Ottovo nakladatelství Praha 2007, s. 76.

²⁴ BERANOVÁ, M.: *Slované*. Panorama Praha 1988, s. 38.

První křesťanské misie u slovanských kmenů

Svatý Martin z Bragy

Svatý Martin z Bragy (? – 579) pocházel z dnešního Portugalska. Roku 556 byl vysvěcen na biskupa, později se stal arcibiskupem. Někdy v první polovině 6. stol. přišel v Panonii do styku se Slovany a zjistil, že některých skupin se křesťanství již dotklo. Mezi léty 556 a 558 složil nápis „In basilica“ ve dvaceti daktylských hexametrech. V textu píše o slávě svatého Martina z Toursu, šířitele křesťanství mezi národy. Je zde napsán také národ Sclavus, jde o vůbec nejstarší zmínku o Slovanech, jakožto o jednom z křesťanských národů Evropy.

Svatý Amandus

Na skutečnou misii hlásat evangelium k našim dávným předkům se vydal svatý Amandus, později biskup v Tongres-Maastrichtu v dnešní Belgii, a to někdy v letech 625 až 630, bohužel jeho snahy se nedočkaly valného úspěchu. Možná proto, že kázal k nové vlně slovanských příchozích, kteří zjevně nevěděli nic o Kristu. Jedním z faktorů neúspěchu tu mohla být Amandova neznalost slovanského jazyka. Kázal na jižním pomezí našich zemí, nejpravděpodobněji v severním Rakousku, na jižní Moravě či na Slovensku v době vlády Franka Sama, který jak se zdá, se nijak neangažoval získat své lidi ve prospěch Kristovy víry.²⁵

Misie z Řezna, Pasova, Salcburku a Akvileje

V důsledku šíření křesťanské víry na území avarského chanátu v 8. století ovlivnilo počátky křesťanství i na našem území. V této době začaly u nás misie z Řezna. Vyplývá to z převzetí jména patrona kostela řezenského, svatého Jimrama, do našeho jazyka. V roce 845 bylo v Řezně pokřtěno 14 českých knížat.²⁶

Křesťanství na území Moravanů se šířilo také misiemi z Itálie, z akvilejského patriarchátu, Dalmácie a z Pasova (již od roku 796). Většina slovanských knížat přijímala křesťanství jako součást životního stylu franckých velmožů a k posílení své politické moci.²⁷

V letech 745-784 působila iroskotská misie u Slovanů v oblasti Norika a v Dolní

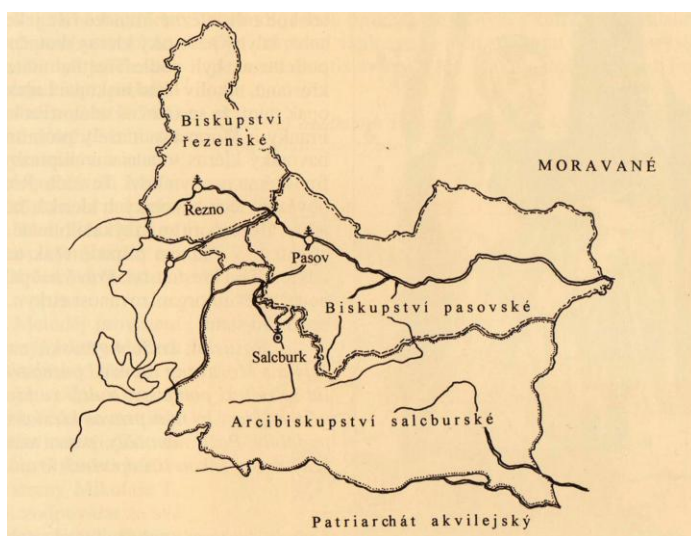
²⁵ CHARVÁT, P.: *Zrod Českého státu (568-1055)*. Vyšehrad Praha 2007, s. 68-75.

²⁶ Tamtéž, s. 115.

²⁷ TŘEŠTÍK, D.: *Počátky Přemyslovců*. Lidové noviny Praha 1997, s. 269.

Panonii, kde dosáhla svého misijního vrcholu díky vedení sv. Virgila, irského biskupa ze Salcburku. V bavorském Pasově působil biskup Sidonius, který snad byl také irského původu.

V 8. stol. nastoupila v Bavorsku další misie, a to anglosaská, jejíž představitel sv. Bonifác nebyl příliš nakloněn iroskotské misii. Karel Veliký po smrti sv. Virgila jmenoval jeho nástupcem benediktinského opata Arona a v roce 798 dal Salcburk povýšit na arcibiskupství. Zároveň vydal nařízení, aby iroskotští mniši zavedli ve svých kláštorech benediktinskou řeholi.

Členění bavorské církevní provincie v 8. a 9. Stol. (Galuška)

Od konce 8. stol. probíhaly církevní misie u Slovanů v Noriku, Panonii a na levém břehu Dunaje pouze franským duchovenstvem. Pasovský biskup Reginhar připojil ke své diecézi Moravu, kterou pravidelně navštěvoval a konal s místním duchovenstvem synody. Spisy

Kremsmünsterského kláštera zaznamenaly zprávu o tom, že biskup Reginhar v roce 831 „pokřtil všechny Moravany“²⁸, nejspíše šlo pouze o pokřtění knížat a jejich velmožů.

²⁸ DVORNÍK, F.: *Byzantské misie u Slovanů*. Vyšehrad Praha 1970, s. 95-96.

Počátky křesťanství na Velké Moravě

Díky soužití se Slovy se z Avarů stávají usedlí zemědělci, zruční řemeslníci a dobří obchodníci. Přes území Avarů procházela obchodní dálnice označovaná jako Hedvábná cesta, po níž se do Evropy přiváželo velké bohatství v podobě luxusních látek, zlata, stříbra, léků a dalšího cenného zboží, ze kterého Avari bohatli. Toto bohatství Avarů se stalo jedním z důvodů, proč franský císař Karel Veliký podnikal proti nim vojenské útoky, které v roce 803 po krvavých bojích skončily totální porážkou Avarů. Zbylé dříve pokřtěné Avary (anály loršské většiny zaznamenávají, že v roce 795 avarský vládce i se svou zemí přijal křesťanskou víru) na jejich přání, jelikož byli neustále napadáni od Slovanů, dal Karel Veliký umístit na území u Nezdického jezera (severozápadní dnešní Maďarsko a východní Rakousko), kde v průběhu dvacátých let 9. stol. přestali jako etnikum existovat.²⁹

Z dochovaného seznamu biskupů, kteří se zúčastnili koncilu v letech 879 – 880, se dozvídáme o misijním působení mezi Slovy. Na slovanském území byla zřízena tři biskupství. Biskup Agatho působil v malém městečku Morava ležícím na soutoku řek Moravy a Dunaje v dnešním Srbsku. Druhé slovanské biskupství spravoval Damaios u kmene Jezerců sídlících na Peloponésu a v Heladě. A poslední třetí biskup Petr, byl pověřen řízením biskupství v Makedonii u kmene Dragubitů.³⁰

Kronika moissacká, metské anály a Einhard zachycují neúspěšnou snahu Franků podrobit si v roce 805 slovanské kmeny sídlící v Čechách a na Moravě.

Z Einhardových análů pochází zpráva z roku 822 o sjednocených slovanských kmenech pod nezávislý moravský stát. Šlo o slovanské kmeny sídlící v oblasti mezi Dunajem, Dyjí, Moravou a Bílými Karpaty sjednocené knížetem Mojmirém. Ten nijak nebránil vstupu bavorským misionářům do své země, což potvrzuje dílo z roku 817 vytvořené v bavorském klášteře. Obsahuje zprávu Bavorského Geografa, který popisuje jedenáct opevněných sídlišť na Moravě. Jako například Staré Město, Mikulčice, Pohansko u Břeclavi, Rajhrad, Hradiště u Znojma, Strachotín, Olomouc, Pohansko u Nejdku, Staré Zámky u Líšně (u Brna) a další místa, která byla potvrzena archeologickými nálezy.³¹

Panonie, někdejší území Avarů, se ocitlo v přímém područí Franské říše a ve střední Evropě se vytvořila nová mocensko-politická situace. V análech království

²⁹ GALUŠKA, L.: *Slované doteky předků*. Moravské zemské muzeum Brno, s. 47.

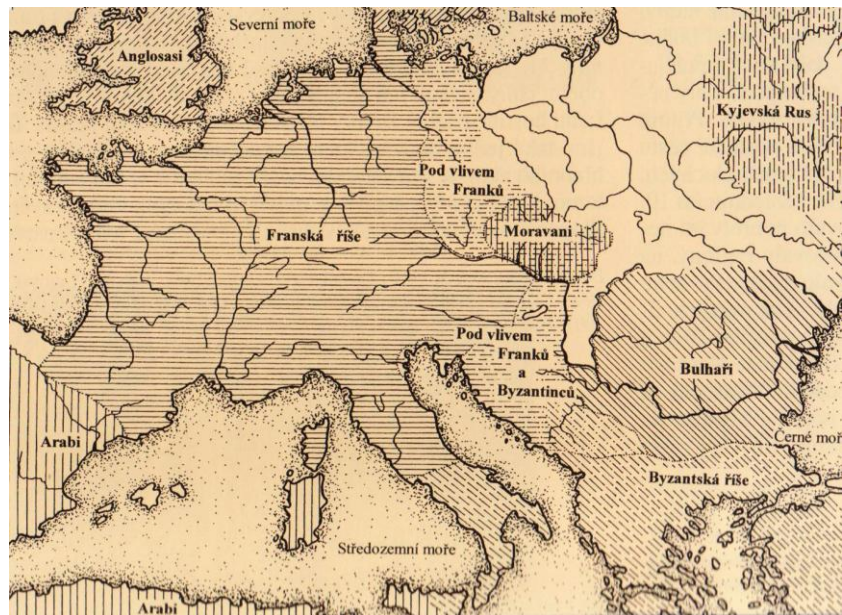
³⁰ DVORNÍK, F.: *Byzantské misie u Slovanů*. Vyšehrad Praha 1970, s. 60.

³¹ Tamtéž, s. 91-96.

Franků se poprvé setkáváme s pojmenováním Moravané tzv. „Marvani“, kteří se v roce 822 spolu s ostatními národy účastnili říšského sněmu ve Franfurktu, svolaného franským císařem Ludvíkem Pobožným, synem Karla Velikého. Na Moravu začátkem 9. století přicházeli misionáři šířit křesťanství na pozvání místních velmožů, nebo byli vysláni salcburským arcibiskupem, akvilejským patriarchou nebo biskupem Reginhardem z Pasova.

V první třetině 9. století se na jižní Moravě a v části území západního Slovenska utvořilo knížectví Moravanů, někdy označované termínem Stará Morava, v čele s Mojmiřem.

Na východ od něj vzniklo nitranské knížectví a ačkoliv kolem roku 828 kostel v Nitře vysvětil salcburský arcibiskup Adalram, vládl tu tehdy ještě nepokřtěný Pribina. Zpočátku vztahy obou panovníků byly dobré, avšak

Evropa před rozdělením Franské říše v roce 843 (Galuška)

při vyústění jednoho konfliktu dal Mojmír Pribinu z Nitry roku 833 vyhnat. Pribina utekl na území dnešního Rakouska k Ratbodovi, vládci franské Východní Marky, který ho představil králi Ludvíkovi a ten ho dal pokřtít. Mojmír pak začal vládnout nad oběma knížectvími v písemných pramenech označovanými jako „zem Moravanů“, později „království Rostislava“ nebo „království Svatopluka“. Poprvé nazval Mojmiřovo království termínem „Velká Morava“ byzantský císař Konstantin Porfyrogennetos ve svém spisu O spravování říše v polovině 10. století.

Prvních deset let vládl Mojmír v klidu a míru, a jelikož byl Mojmír a „všichni Moravané“ už pokřtěni, nemohl je franský král Ludvík Pobožný vojensky napadnout s úmyslem napravovat pohany a také proto, že král Ludvík Pobožný řešil krizi uvnitř Franské říše, a to mezi svými syny Ludvíkem Němcem a Karlem II., kteří se dožadovali podílu na moci. Franská říše byla na počátku roku 843 ve Verdunu rozdělena na tři

a posléze na dva celky. Západofranské říši vládl Lothar II., bratr franského císaře Ludvíka II. a ve Východofranské říši vládl král Ludvík Němec. Moravanům tak vyvstal nový silný soused, z obavy před ním se dalo v Řezně roku 845 pokřtít čtrnáct českých knížat.

Na území Mojžírova státu existovaly tři kmenové oblasti. První se shoduje s dnešní Hanou se svým střediskem, kde se dnes nachází Hradisko u Olomouce. Druhá oblast se nacházela v okolí dnešního Brněnska s hradišti „Staré zámky“ u Líšně, Rajhrad, „Petrova louka“ u Strachotína a „Hradisko“ u Znojma. Třetí oblast tvořily na západě Chřiby a Ždánský les a na východě svahy Bílých Karpat až k Děvínské bráně.

Po sjednocení nitranského a moravského knížectví za vlády knížete Mojžíra, tj. v první polovině 9. stol. se území Velké Moravy rozkládalo od západu na Českomoravské vysočině, na severu sahalo po Jeseníky a Moravskou bránu a odtud přes Beskydy, Bílé Karpaty až po povodí Váhu. Na jihu sahal moravský stát do povodí Dyje, kde jej od území franské říše oddělovaly Manhartské a Liské vrchy, bažinaté Moravské pole, po Dunaji kolem úpatí severních výběžků Alp až k Neziderskému jezeru, dále podél řek Rábnice a Raby opět k Dunaji. Východní hranice procházely Novohradskými vrchy, Krupinskou vrchovinou dále jižními svahy Slovenského středohoří a tuto hranici opět uzavíraly Bílé Karpaty.³²

Po smrti knížete Mojžíra v roce 846, dosadil Ludvík Němec na knížecí trůn jeho synovce Rastislava a někdejšího vyhnance Pribinu ustanovil svým podřízeným hrabětem v Dolní Panonii u Blatenského jezera.³³ Loajalita knížete Rastislava vůči východofranskému králi netrvala dlouho. Okolo roku 850 si začal prosazovat své vlastní politické cíle. To se samozřejmě nelíbilo Ludvíku Němci, a tak podnikl v roce 855 trestnou výpravu, aby poměry na Moravě vrátil do původního stavu. Kromě plenění Moravy trestná výprava ničeho nedosáhla, ba naopak potvrdila vzrůstající vliv a moc vládce Moravanů. Po neúspěšném vojenském tažení na Moravu svěřil Ludvík Němec správu východofranské říše svému synu Karlomanovi. Ten zpočátku vyvíjel na Rostislava určitý nátlak, ale pak s ním roku 858 nečekaně Karloman podepsal mírovou smlouvu. Po jejím podpisu pomohl moravský kníže Karlomanovi vyhnat z Panonie Ludvíkovy úředníky. Při tomto vyhnání v roce 861 zahynul někdejší vládce Nitry, blatenský kníže Pribina.

I když byl kníže Rastislav na vrcholu své moci, převažující bavorský klérus

---

³² VAVŘÍNEK, V.: *Církevní misie v dějinách Velké Moravy*. Lidová demokracie Praha 1963, s. 12-22.

³³ GALUŠKA, L.: *Slované doteky předků*. Moravské zemské muzeum Brno, s. 64-65.

v čele s archipresbyterem při konfliktech stranil spíše franskému panovníkovi. To vedlo Rastislava k vypovězení ze země bavorských kleriků, kteří mu nechtěli slíbit věrnost. Rastislav cítil potřebu domácího biskupa, nejen k upevnění organizovanosti církve, ale i k zvýraznění nezávislého postavení moravského státu.³⁴

Rastislav proto v roce 860 vypravil poselstvo do Říma k papeži Mikuláši I. (858– 867) s požadavkem, aby z Moravy učinil samostatnou církevní provincii a poslal do ní biskupa, který by ji spravoval. Bohužel toto poselstvo dorazilo do Říma v době velmi napjaté církevní i politické situace. Západofranský král Lothar II. spolu s arcibiskupy se vzepřeli poslušnosti vůči papeži Mikuláši I. Díky politické pomoci východofranského krále Ludvíka Němce papež poprvé v dějinách církve prosadil papežský primát nad církevní i světskou mocí. Krále Lothara dal do klatby a oba arcibiskupy sesadil. Jelikož papež věděl o snahách východofranského krále Ludvíka Němce a bavorského episkopátu ovládnout Moravu, Rastislavovi v této věci z politických důvodů raději nevyhověl.

A tak se v roce 862 Rastislav s touto prosbou obrátil k druhé nejvyšší hlavě tehdejšího křesťanského světa, k cařihradskému patriarchovi do Byzance.

Byzantská říše se na počátku středověku stala nejvyšším a nejmocnějším státem celého křesťanského světa. Pokrývala východní část bývalého římského impéria a místní vládcové svou říši pokládali za přímé pokračování staré říše římské. Jejimi největšími nepřáteli byli v 7. - 8. stol. mohamedánští Arabové, dále v 6. stol. Slované a naposledy bulharský stát, který vznikl v 7. stol.³⁵ Moravské poselstvo po příchodu do hlavního města byzantské říše Konstantinopole užaslo nad její nádherou a bohatstvím. Vyvrcholením toho všeho byl ohromující ceremoniál na císařském dvoře.

Byzantský patriarcha Fotios navrhl císaři Michaelovi III., aby k Moravanům vyslal Konstantina, který znal slovanský jazyk, se již delší dobou se zabýval myšlenkou jít se svými žáky šířit křesťanství mezi slovanské kmeny.

Příchod byzantských misionářů sv. Konstantina a Metoděje

V polovině roku 863 se byzantští vyslanci v čele s Konstantinem, jeho bratrem Metodějem a s jejich žáky Klementem, Naumem, Savou, Angelariem vypravili z Konstantinopole přes Bělehrad, a podél toku Dunaje dorazili na podzim roku 863 na Moravu.

³⁴ GALUŠKA, L.: *Slované doteky předků*. Moravské zemské muzeum Brno, s. 66-67.

³⁵ VAVŘÍNEK, V.: *Církevní misie v dějinách Velké Moravy*. Lidová demokracie Praha 1963, s. 63-66.

Rastislav byl zpočátku zklamán, že přišla jenom malá skupinka kleriků, jejichž představený byl pouze kněz a ne biskup. Jelikož Konstantin dokonale ovládal slovanský jazyk, zcela si Rastislava svou výmluvností a diplomatickou dovedností získal. Nastínil mu možnosti dalšího církevního vývoje, donesl ostatky svatého Klementa³⁶ a dále mu přislíbil, že v budoucnu Rastislavovi patriarcha pošle biskupa. Církevní správu moravského knížectví předal Rastislav pod Konstantinovu pravomoc.

Konstantin byl překvapen z poměrně velkého počtu kostelů, kleriků z řad domácího obyvatelstva a zavedenou duchovní správou. Velká pastorační práce čekala byzantské misionáře při vysvětlování podstaty křesťanské víry a dokazování její neslučitelnosti s kultem pohanským. Sňatkové poměry byly na Moravě velmi volné. I když provdané ženy musely být věrné, v některých oblastech bylo naprostou samozřejmostí, že s nimi mohl žít manželsky i jejich tchán. Zámožní velmožové měli více žen, když zavrhl první manželku, mohli si vzít další. Svobodná mládež žila sexuální nevázaností a s panenskými dívkami se dokonce někde i pohrdalo. Nad tímto morálním stavem obyvatelstva byli byzantští kněží značně pobouřeni. Za toto nedostatečné misijní úsilí vinili své latinské předchůdce, jejichž shovívavost se zakládala na hmotné i jiné závislosti vůči mocným jedincům.

Další rozpory se projevily v latinské a byzantské liturgii a obřadech, například katechumenát byl u byzantinců detailně propracován, zatímco u latinské misie se vyžadovala pouze znalost Otčenáše a Vyznání víry. Mezi hlavní cíle byzantské misie patřila snaha vzdělávání domácího duchovenstva s postupným předáním vedení moravské církve. Škola se zakládala na výkladu evangelia a studiu teologických textů přeložených do slovanštiny. Naproti tomu bavorská misie v církevních školách od svých žáků požadovala pouhé memorování základních liturgických textů v latině. Vysvěcení kněží měli mít velmi omezené pravomoci, takže vedení moravské církve bylo stále v rukou franských kněží.³⁷

Svou světskou moc na Moravě si s požehnáním papeže Mikuláše I. chtěl obnovit král Ludvík Němec a v roce 864 oblehl Rastislavovu pevnost (dodnes se přesně neví, kde se ona pevnost nacházela). Po neúspěšných pokusech probojovat se ven z obležení Rastislav musel kapitulovat a složit králi Ludvíku přísahu o zachování věrnosti. Na Moravu se opět vrátil vypuzený bavorský klérus a církevního úřadu se ujal pasovský

---

³⁶ Klement I. se stal kolem roku 90-92 čtvrtým římským biskupem. V roce 101 zahynul na Chersonu mučednickou smrtí. (VAVŘÍNEK, V.: *Církevní misie v dějinách Velké Moravy*. Lidová demokracie v Praze 1963, s. 85.)

³⁷ VAVŘÍNEK, V.: *Církevní misie v dějinách Velké Moravy*. Lidová demokracie Praha 1963, s. 89-95.

archipresbyter.

Konstantin a Metoděj nadále obhajovali zájmy knížete Rastislava, který do nich vkládal naději, že mu pomůžou uskutečnit jeho cíle. Oba byzantští učenci uznávali jen svrchovanost konstantinopolského patriarchy Fotia, který je vyslal, a proto se odmítli podrobit jurisdikci pasovského arcipresbytera. Byli si dobře vědomi, že Moravanům byl bavorský a franský klérus vnucen, díky tomu Konstantin přišel s myšlenkou přeložit liturgické texty do slovanštiny, a tak sloužit bohoslužby v jazyce, kterému by všichni rozuměli. Pro svůj překlad mešních obřadů použil byzantskou liturgii svatého Basila s úmyslem připravit podmínky pro budoucí začlenění moravské a bulharské církve pod byzantskou jurisdikci.³⁸

Bulharský král Boris se nechal v roce 865 pokřtít byzantskou misí, s podmínkou, že se Bulharsko stane samostatnou církevní provincií se svým patriarchou v čele. Tento požadavek však patriarcha Fotios odmítl poskytnout. Boris se proto s touto prosbou obrátil k papeži, který mu v dopise naznačil, že by této žádosti mohlo být v budoucnu vyhověno. Odpadnutím Bulharska od Byzance se pro Fotia stala moravská misie bezvýznamnou. Pomocí bulharské církve totiž chtěl vytvořit slovanskou církevní organizaci podřízenou konstantinopolskému patriarchátu.

Konstantin a Metoděj se tímto nezdarem připojit moravskou církev k byzantské nenechali odradit a našli další možnost jak dosáhnout církevní samostatnosti Moravanů, a to v podobě přičlenění se k akvilejskému patriarchátu, jejichž misie v 9. století na Moravě působila.

Svou pozornost Konstantin opět soustředil na přeložení bohoslužebných textů liturgie sv. Petra do staroslověnštiny a sakramentáře (mešní knihy), který vznikl v Akvileji. Liturgie sv. Petra vznikla v první polovině 8. století, mešní část tvořil překlad římské mše do řečtiny a počáteční a závěrečné části byly upraveny podle liturgie byzantské, tj. liturgie Jana Zlatoústého a Basila Velikého. Propojením byzantských a římských prvků liturgie sv. Petra spojovala východní a západní rítus a byla tak přijatelná pro obě strany. Na jaře roku 867 se Konstantin a Metoděj spolu se svými žáky vydali k akvilejskému patriarchovi, ten ale odmítl vybudovat samostatnou moravskou diecézi a zavést bohoslužebné obřady v jazyce slovanském.³⁹

---

³⁸ VAVŘÍNEK, V.: *Církevní misie v dějinách Velké Moravy*. Lidová demokracie Praha 1963, s. 97-101.

³⁹ Tamtéž, s. 105-111.

Schválení slovanské liturgie papežem Hadriánem II.

Zřejmě akvilejský patriarcha informoval papeže Mikuláše I. o příchodu byzantských misionářů. Před lety musel papež z politických důvodů tuto žádost moravského panovníka o zřízení moravské diecéze zamítnout, teď se mu zdála být velmi zajímavá, a proto si nechal Konstantina a Metoděje zavolat do Říma. Mezitím než došlo moravské poselstvo do Říma, papež zemřel. Jeho nástupcem se stal Hadrián II. Díky ostatkům svatého Klementa, které s sebou oba bratři do Říma přiváželi, se rozšířila zpráva, že ostatky mají zázračnou moc, proto byli slavnostně uvítáni papežem a předními preláty a davem římského obyvatelstva. Konstantin si svou učeností a polemickými schopnostmi při obhajování oprávněnosti slovanské liturgie získal v papežově okolí značnou autoritu.

V únoru roku 868 papež Hadrián II. slavnostně ohlásil povolení užívat Konstantinovy překlady bohoslužebných textů do slovanského jazyka, posvětil je a sloužil nad nimi slavnostní mši. Zároveň nechal vysvětit Metoděje a tři z jejich žáků na kněze a další dva žáky na lektory.

V Římě Konstantin vážně onemocněl, složil mnišské sliby, přijal nové jméno Cyril a za dva měsíce nato zemřel. Papež Hadrián II. nechal Konstantina slavnostně pohřbít v kostele sv. Klementa v Římě.

V polovině roku 869 vydal papež bulu začínající slovy „Gloria in excelsis Deo“ (Sláva na výsostech Bohu), v níž opět slavnostně potvrzoval povolení užívat slovanskou liturgii a jmenoval Metoděje jako svého apoštolského legáta pro slovanské země. K zřízení moravsko-panonské arcidiecéze se povolení od papeže ještě nedostalo.⁴⁰

Na podzim roku 869 se Metoděj se svými žáky na cestě na Moravu, zastavuje v Panonii. Slavnostně ho uvítal blatenský kníže Kocel (syn Pribiny), který vypudil z Panonie archipresbytera a bavorské kněze, jelikož se nechtěli podříditi Metodějově pravomoci. V této době Rastislav spolu se svým synovcem Svatoplukem, knížetem Nitranským, odrazili vojenskou výpravu Franků, a tím si obhájili svoji nezávislost na franské říši. Kocel posílá papeži zprávu o příznivé situaci v Panonii.

---

⁴⁰ VAVŘÍNEK, V.: *Církevní misie v dějinách Velké Moravy*. Lidová demokracie Praha 1963, s. 113-120.

Zřízení panonsko-moravské arcidiecéze

Na podzim roku 869 papež Hadrián II. vyhlásil zřízení panonsko-moravské arcidiecéze a vysvětil jejího prvního arcibiskupa, samozřejmě se jím stal Metoděj.

Po návratu z Říma do Panonie Metoděj vysvěcuje další kněze a v roce 870, po třech letech nepřítomnosti na Moravě, zde přebírá svou církevní správu. Konečně když se Rastislavovi po dlouhých letech bojů s franskou říší podařilo získat církevní a politickou nezávislost Moravy, je zajat svým synovcem Svatoplukem a vydán Karlomanovi (syn Ludvíka Němce). Svatopluk se stává vládcem moravského státu a zároveň vazalem franské říše. Církevních záležitostí se ujímá opět pasovský biskup Hermanaich, který okamžitě uvrhl Metoděje do vězení.

V listopadu roku 870 se v Řezně konal velký říšský sněm, na němž byl Rastislav obviněn z nepřátelství proti říši. Dali ho oslepit a zavřít do kláštera, kde moravský kníže dožil svůj život. Bavorští biskupové obžalovali Metoděje z uchvatitelství jejich území patřícího pod jejich správu, nepomohlo ani Metodějovo obhájení, že se správy území ujal z papežova rozhodnutí. Dokonce byl při procesu fyzicky napaden Hermanaichem. Také Metoděj byl odsouzen k doživotnímu vězení v klášteře Ellwangen ve Švábsku.⁴¹

Za pomoci franského vojska a vlastní zrady stanul Svatopluk v roce 870 v čele velkomoravského státu. Karloman si začal uvědomovat velké nebezpečí v podobě Svatoplukova nezávislého moravského státu na franské říši. Kvůli údajnému spiknutí dal Svatopluka zajat a uvěznit. Moravu prohlásil za součást východní marky a jejím vedením pověřil hrabata Wilhelma a Engelšalka. Proti těmto nařízením se Moravané okamžitě vzbuřili a do svého čela si zvolili nového knížete, kněze Slavomíra. Pod jeho vedením si Moravané opět dobili některá svá hradiště, a také onu Rastislavovu „nevýslovnou pevnost“, již se Frankové tolik obávali.

Karloman se rozhodl propustit Svatopluka z vězení a postavit ho do vedení franské a bavorské vojenské výpravy proti vzbuřené Moravě. Po svém zatčení si Svatopluk uvědomoval vratkost svého panování a svou závislost na franské říši. Jeho jediným cílem bylo Moravu z této závislosti zcela vymanit. Pod záminkou vyjednávání odešel z franského ležení do moravské pevnosti. Zde se za bouřlivého přijetí spojil s Moravany a se souhlasem Slavomíra se nechal prohlásit knížetem moravským. Okamžitě s Moravany napadl franské a bavorské vojsko. Překvapivým útokem pobili většinu vojska a zbytek zajali. Svou smrt v této bitvě našli i Wilhelm a Engelšalk.

---

⁴¹ VAVŘÍNEK, V.: *Církevní misie v dějinách Velké Moravy*. Lidová demokracie Praha 1963, s. 121-124.

V roce 874 svolal Ludvík Němec jednání do Forchheimu, kde spolu se Svatoplukovým poselstvem vedeným knězem Janem z Benátek, byl dohodnut „na věčné časy“ mír a definitivně uznaná samostatnost a nezávislost velkomoravského státu. Svatopluk se musel zavázat k odvádění tzv. „poplatku míru“, který mu zajišťoval bezpečnost ze strany franské říše.

Na jaře roku 873 dal nový papež Jan VIII. příkaz bavorským biskupům okamžitě propustit Metoděje ze švábského vězení. Papež vybídl Metoděje, aby necelebroval bohoslužby ve slovanském jazyce a přidržel se řecké nebo latinské liturgie. Arcibiskup Metoděj se v roce 874 vrátil na Moravu, kde mu slavnostně Svatopluk předal vedení moravské církve a svěřil do jeho rukou kostely na všech hradištích i kněze na nich působící.⁴²

V letech 874-878 pobýval na Moravě český kníže Bořivoj, v této době přijal z rukou Metoděje svátost křtu.⁴³ Moravský panovník Svatopluk k rozšíření vlivu moravské církve a k upevnění svrchovaností nad Čechy, poslal knížeti Bořivojovi oficiální misii v čele s knězem Kaichem.⁴⁴

Metoděj musel znovu ostře vystupovat proti uvolněné morálce vládnoucích velmožů, naproti tomu latinští duchovní byli velmi shovívaví, ale jen proto, aby u velmožů dosáhli materiální podpory. Neustálé roztržky mezi Metodějem a latinskými duchovními vedly Svatopluka k tomu, že tyto spory předal papeži. Na jaře roku 879 vyslal do Říma poselstvo vedené knězem Janem z Benátek. Byl to jeden z Metodějových odpůrců, kteří chtěli místo Metoděje dosadit do čela moravské církve švábského kněze Wichinga. Před papežem Jan z Benátek obvinil Metoděje z uzurpátorství, hereze a neposlušnosti vůči papežské kúrii, a navíc i z toho, že používá papežem zakázanou slovanskou liturgii.

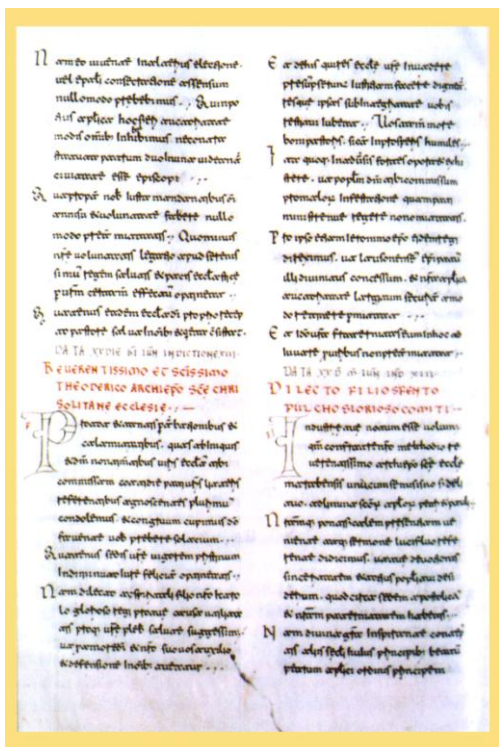
Na papežovo pozvání přijel Metoděj v roce 880 do Říma. Zde se zcela očistil ze všech nařčení a udržel si své postavení v moravské církvi. Papež znovu povolil používat slovanskou liturgii s tím, že epištoly a evangelium budou přečteny nejdřív latinsky a pak slovansky, tak jak tomu bylo dříve. Navíc pomocí své výmluvnosti Metoděj dosáhl u papeže Jana VIII. schválení Svatoplukovy žádosti o nezávislosti moravského státu v bule „*Industriae truae*“ (Snaživosti Tvé). Tato bula byla adresována knížeti Svatoplukovi. Zaručovala nezávislému moravskému státu ochranu papežské

---

⁴² VAVŘÍNEK, V.: *Církevní misie v dějinách Velké Moravy*. Lidová demokracie Praha 1963, s. 125-131.

⁴³ BARTŮNĚK, V.: *Solušští bratři*. Česká katolická Charita Praha 1962, s. 77.

⁴⁴ DVORNÍK, F.: *Byzantské misie u Slovanů*. Vyšehrad Praha 1970, s. 215.

Bula Industriae Tuae z roku 880 (Galuška)

slovanská církev ještě víc odlišila od církve franské.

Papežovo nařízení v bule bylo pro latinské duchovní velkým zklamáním. Wichingova nenávisť vůči Metodějovi byla tak velká, že neváhal a ještě v Římě si nechal vyhotovit padělek buly, který vše změnil v opak. Tento falzifikát obsahoval sesazení Metoděje, jmenování nového arcibiskupa Wichinga a dále zakazoval slavení bohoslužeb ve slovanském jazyce.

Poté, co Metoděj s Wichingem dorazili na Moravu a odevzdali Svatoplukovi do rukou tyto dva rozdílné listy od papeže, nastal v zemi zmatek a velké pobouření. Proto se Svatopluk obrátil na papeže, který z těchto listů je pravý. Papež Jan VIII. mu v březnu roku 881 potvrdil pravost Metodějova listu a za podvrh označil Wichingovu listinu. Tímto si Metoděj u Moravanů získal velkou úctu a oblibu.

V roce 882-883 došlo k válce mezi Svatoplukem a franským markrabětem Arnulfem v Panonii. Jelikož si v této válce moravský kníže připojil ke své říši Panonii, tím se narušily přátelské vztahy s franskou říší, ale zároveň se posílily vnitřní poměry v moravské církvi.⁴⁵

Koncem roku 884 se Svatopluk sešel s franským císařem Karlem III. v Tullunu,

kurie a podřízenost pouze vůči pravomoci kurie. Do nitranské diecéze papež vysvětil prvního biskupa, stal se jím latinský duchovní Wiching. Podle kanonického nařízení může arcibiskup spolu se svými nejméně dvěma podřízenými diecézními biskupy světit další biskupy. Proto papež v listě žádal Svatopluka o poslání dalšího kněze nebo jáhna, kterého by mohl v Římě vysvětit na biskupa, aby moravská církev mohla samostatně světit vlastní biskupy a zřizovat svá další biskupství, a stala se tím tak fakticky nezávislou na jiném episkopátu. Metodějovi věnoval sbírku církevně právních ustanovení, která se ve franské říši nepoužívala, čímž se

⁴⁵ VAVŘÍNEK, V.: *Církevní misie v dějinách Velké Moravy*. Lidová demokracie Praha 1963, s. 150-161.

kde byl dohodnut mír mezi oběma říšemi s tím, že Panonie je Svatoplukovi propůjčena v léno. Wiching a jeho příznivci využili míru mezi oběma zeměmi a začali Metodějovi odírat poslušnost. Míra odporu se stala pro Metoděje neúnosnou, a proto využil svou pravomoc a sufragána Wichinga sesadil z biskupského úřadu do té doby, než se podřídí jeho autoritě.

Nemocný Metoděj se cítil velmi unaven z neustálých výpadů latinských kněží vůči jeho osobě, kteří se snažili ho zlikvidovat. Proto se rozhodl zvolit za svého nástupce vzdělaného Gorazda, který pocházel z vynikající moravské rodiny. Wiching své sesazení nechtěl přijmout a odvolal se ke knížeti, navíc odmítl akceptovat volbu Gorazda jako nástupce Metodějova. Jelikož Svatopluk stranil spíše Wichingovi, poslal ho k papeži do Říma, aby se tam obhájil sám. Po odjezdu Wichinga, umírá šestého dubna roku 885 arcibiskup Metoděj. Smuteční obřady prvního moravského arcibiskupa sloužili slovanští duchovní ve třech jazycích užívaných v moravské církvi, tj. slovansky, latinsky a řecky. Za účasti velkého množství lidu bylo Metodějovo tělo uloženo do hrobky na levé straně oltáře hlavního moravského chrámu.

Na papežském stolci mezitím došlo ke změnám. Zemřel papež Jan VIII., který byl roku 882 otráven a jeho nástupcem se stal roku 885 papež Štěpán V. Před tímto papežem Wiching obvinil Metoděje, že slouží liturgii v zakázaném slovanském jazyce, že zavádí byzantské zvyklosti, učí bludům a navíc že ho protiprávně sesadil z úřadu.⁴⁶

Zákaz sloužit liturgii ve slovanském jazyce

Papež zaujal negativní stanovisko vůči moravské církvi možná snad proto, že mu Wiching předložil svůj padělek buly Jana VIII. z roku 880. Vydal zákaz sloužit slovanskou liturgií a odsoudil údajné Metodějovo bludné učení. Wichinga rehabilitoval a opět ho dosadil do nitranského biskupského úřadu. Zároveň papež vyslal na Moravu zvláštní legáty – biskupa Dominika a kněze Jana a Štěpána, kteří měli odevzdat Svatoplukovi bulu „Quia te zelo fidei“ a dohlížet nad prováděním těchto nařízení. Dále žádal, aby se do Říma dostavil Gorazd, jakožto nástupce arcibiskupa Metoděje na prozkoušení, aby mohl potvrdit jeho jmenování na arcibiskupa či nikoliv.

---

⁴⁶ VAVŘÍNEK, V.: *Církevní misie v dějinách Velké Moravy*. Lidová demokracie Praha 1963, s. 182-184.

Pronásledování slovanských duchovních

Když po svém příjezdu na Moravu Wiching zjistil, že Metoděj je mrtev, neváhal rozjet štvavou kampaň proti všemu, co Metoděj s papežským souhlasem v moravské církvi ustanovil. Svatopluk uvěřil těmto lžím, a jelikož se víc přikláněl k latinské bohoslužbě, snad proto, aby se vyrovnal franským panovníkům, vydal zákaz sloužit liturgii v jazyce slovanském. Kdo by toto nařízení neuposlechl a nadále sloužil slovanskou liturgií, měl být vyhnán ze země. Slovanští duchovní v čele s Gorazdem a Klementem se snažili přesvědčit Svatopluka o důležitosti slovanské bohoslužby jakožto potvrzení nezávislosti moravského státu, ale vše bylo marné. Do čela církevní správy kníže dosadil Wichinga, který z obavy možného Gorazdova jmenování arcibiskupem dal pod záminkou neposlušnosti vyhnat ze země veškeré slovanské duchovenstvo. Krutě pronásledovaní slovanští duchovní našli útočiště v Bulharsku a v Čechách, kam přinesli vzdělanost a literaturu, která se přenesla i do Srbska a Ruska. Moravská církev byla začleněna do západní kultury pod vedením latinských kněží v čele s Wichingem.⁴⁷

Velkomoravská říše bez biskupa

Evropa v roce 894 (Galuška)

V roce 892 vyhlásil král Arnulf, nemanželský syn Karlomanův, Moravě válku. Během těchto pustošení na Moravě se franským vojskům stále nedařilo dobýt Svatoplukových hradišť. Wiching, který doufal ve vítězství franských vojsk, tajně odešel ze svého biskupství zajistit si přízeň u Arnulfa. Jelikož si Svatopluk v této válce uhájil svou nezávislost, pro Wichinga jako zrádce to znamenalo nemožnost vrátit se zpět na Moravu do nitranského biskupství.

A tak na konci Svatoplukovy vlády roku 894, kdy umírá, zůstává velkomoravská

⁴⁷ VAVŘÍNEK, V.: *Církevní misie v dějinách Velké Moravy*. Lidová demokracie Praha 1963, s. 182-192.

říše bez biskupa. Moravský stát se po jeho smrti začíná pomalu rozpadat. V roce 895 složila česká knížata Arnulfovi vazalský slib, totéž za dva roky nato učinili i Srbové. Roku 896 Arnulf dosáhl císařské koruny a připojil si Panonii k franské říši, tím se moravský stát zmenšil do podoby za vlády Rastislava.⁴⁸

Obnovení moravské arcidiecéze

Na Moravě začal vládnout Svatoplukův syn Mojmir II., který zatím úspěšně čelil franským vojenským výpravám. V polovině roku 899 Mojmir vypravil své vyslance do Říma se žádostí o obnovení moravské arcidiecéze. Papež Jan IX. žádosti vyhověl a poslal na Moravu své legáty arcibiskupa Jana a dva biskupy Daniela a Benedikta. Tito legáti vysvětili na Moravě z řad domácího duchovenstva arcibiskupa a tři biskupy. Tak byla dovršena obnova moravské arcidiecéze, která dosáhla takového stupně jako nikdy předtím. Samozřejmě tato nezávislost moravské arcidiecéze vyvolala u bavorských biskupů nelibost, kterou vyslovili v protestním listě zaslaném papeži Janu IX.⁴⁹

Zánik moravské církevní organizace a rozpad Velkomoravského státu

Moravský stát po svém úspěchu nezávislosti na bavorském episkopátu začal být nyní ohrožován divokými tlupami Maďarů, kterým velel vrchní náčelník Arpád. Prvnímu útoku roku 902 se Mojmir dokázal postavit a odrazit ho. V boji proti Maďarům spojily své síly jak franské, tak i moravské vojsko. Bohužel roku 906 došlo k velké bitvě, při níž byli Frankové i jejich spojenci úplně rozdraceni. Neustálé vražedné nájezdy Maďarů spojené s vypalováním vesnic a kostelů na Moravě způsobilo zánik moravské církevní organizace a vylidňování na mnoha místech. Velkomoravský stát se rozpadl a už se nikdy neobnovil.⁵⁰

Historický pramen „Život Naumův“ pocházející z první poloviny 10. stol. zachycuje tato slova: „...*Ale moravská země, jak prorokoval arcibiskup svatý Metoděj, za nezákonnost jejich skutků a za kacířství i za vyhnání pravověrných otců a za strasti, které zakusili od kacířů, jimž oni uvěřili, brzy přijala od Boha odplatu: Po nemnoha letech přišli Uhři, národ panonský, a poplenili jejich zemi a zpusťovali ji; nu a ti, které Uhři nevzali v plen, uprchli prostě do Bulharska. I zůstala jejich země pustá (a)*

---

⁴⁸ VAVŘÍNEK, V.: *Církevní misie v dějinách Velké Moravy*, Lidová demokracie Praha 1963, s. 193-196.

⁴⁹ Tamtéž, s. 197-199.

⁵⁰ Tamtéž, s. 200-202.

v moci Uhrů.“⁵¹

Po zániku Velké Moravy lid žil dál svým každodenním životem, ale už ve velmi zchudlých poměrech. Situace se začala vylepšovat ve 2. polovině 10. stol., kdy začínají hrát důležitou roli Olomouc, oblast Brněnska i Znojensko. Vznikají nová menší hradiska např. „Vysoká zahrada“ u Dolních Věstonic, „Hrůdy“ u Sudoměřic. Začíná se obnovovat církevní organizace. Od roku 1030 bylo území Moravy včleněno do oblasti přemyslovského českého státu.⁵²

---

⁵¹ BARTOŇKOVÁ, D., HAVLÍK, L., LUDVÍKOVSKÝ, J., MASAŘÍK, Z., VEČERKA, R.: *Magnae Moraviae Fontes Historici II*. Univerzita J. E. Purkyně Brno 1967, s. 177-179.

⁵² GALUŠKA, L.: *Velká Morava*. Moravské zemské muzeum Brno 1991, s. 76.

Písemné prameny k cyrilometodějské misii

K hlavním historickým pramenům k cyrilometodějské misii na Velké Moravě, bezesporu patří tzv. panonské legendy, tvoří je legenda Žitije Konstantina (dále ŽK) a legenda Žitije Mefodija (dále ŽM).

Autoři těchto legend však neuvádí kdy, a jakou cestou přišla byzantská misie na Moravu. Předpokládá se že, byzantské poselstvo cestovalo přes Bulharsko a potom dále podél toku Dunaje až na Moravu. Podle Kristianovy legendy z 10. stol. se

Obchodní cesty: Jantarová (tečkovaně)

Hedvábná (čárkovaně)

(Galuška)

Konstantin na této cestě zastavil u Bulharů, kteří od něho přijali křest. Věrohodnost této informace není však spolehlivě zaručena.

O určení druhé varianty cesty obou bratří se pokusil J. Cibulka. Zavrhl cestu po moři a domnívá se, že poselstvo vyšlo z Řecka přes Makedonii po starých římských silnicích do Singiduna (dnešní Bělehrad) a odtamtud Panonií podél Dunaje do Brigetia či Carnunta (nacházel se na soutoku Moravy s Dunajem). Předpokládá, že denně ušli asi 40 kilometrů, takže k moravským hranicím mohli dorazit za 38 dní možná i dříve. Tato studie má mnoho historických slabin.

Svatý Konstantin-Cyrl a Metoděj

(www.pravoslav.gts.cz)

Metoděj, avšak autorství tohoto spisu je dodnes nejasné a připisuje se anonymnímu tvůrci snad z řad žáků Metodějovy velkomoravské literární školy za vlády Svatopluka od r. 873/874. Kromě samotného životopisu Konstantina Filozofa a misijní činnosti u Chazarů se zde popisuje misijní cesta na Velkou Moravu. Dále se v ŽK zdůvodňuje oprávněnost slovanské liturgie schválené papežem proti jejím odpůrcům jak na Moravě, tak i ve franském a římském světě. Mezi nejstarší opisy ŽK patří zlomky v charvatsko-hlaholských breviářích z 14. stol. My se zde budeme

Další možná cesta je po staré římské silnici Via Egnatia, která vedla územím Konstantinopole přes Soluň do Dyrrhachia a odtud lodí po moři do Benátek. Pak pokračovali po jantarové cestě⁵³ přes Panonie do Carnuta. Z římského období používali tuto cestu římsí legionáři i italští kupci. Je doloženo, že v 6. stol., bylo možno vykonat cestu po moři z Konstantinopole do Říma za 24 dní.⁵⁴

Žitje Konstantina

Tato staroslověnská skladba Život Konstantina má celkem osmnáct kapitol. Tvoří ji Konstantinovy spisy, které zpracoval

БѢСЛАВЪ ДЖЕЛѦ
 КЪ СѢ ФІЛОСОФЪ . ПАКЪ ДА РЪ ДГА РІ КЪ ПРІ ПРІ КЪ . Н
 ПРЪ Д ПЕ М ПІ ПРЪ Д ВІ . РО СІ ПІ СЛА ВЪ ДЪ МОР АВЪ
 СІ КІ СІ КІ А . КТО МЪ ДІ ПІ МЪ . СЪ ВЪ КЪ ДІ КЪ ПЪ
 РІ СІ КІ А ДЖЕ ВЪ О МІ НІ , НІ СТО РА ВЛА ДІ ПІ . ПО СЛА
 КЪ ЦРЪ МІ ХА НІ А ВЪ ТЛѦ . АНЪ ДІ МЪ ПІ А ШІ ПО ГАНЪ
 СІ ПІ ВЛА ВЪ РЪ ДІ ШІ . НІ ПО ХРІ СІ ПІ А НІ СІ КЪ ДІ СІ КЪ

НЪ ДРЪ ЖА ЦІ МЪ . ОУ ТІ ПІ Е Л А ПІ НІ М А МЪ ДІ ПІ КЪ В А
 НІ КЪ СІ КІ ПІ ВЪ СІ ВОН А СІ КІ А НІ СІ ДІ ВЪ КЪ РЪ ХРІ І А
 НІ СІ КІ О СІ К А С А ЛЪ . ДА КЪ ША НІ НІ СІ ПІ А СІ ПІ
 СІ ДІ ШЕ . ПО ДЪ О К І А Н Е СІ А ПІ МЪ : ПІ П О С І А Н І МЪ
 ВЛ А КЪ . СІ ПІ А Н ДІ ПІ Е Л А ПІ КЪ В А Т О . Ш А С Л Ъ
 Н А В Е С І П І Р А П І ВІ СІ Г А Д О В Р Ы НЪ С А К О Н Д І Х О Р Ы НІ .
 СЪ К Р А В ДЪ ЖЕ Ц РЪ СЪ В О РЪ . П Р І СЪ В А К О ПІ П І А П І Н І Н І
 Ф І Л О С О Ф А . Н І СЪ Т В О Р І Н І С І Ш А П І Р І С І С І М .
 Н Р І ТІ , Ф І Л О С О Ф Е В І КЪ М І П Л П Р Е ДЪ О Л Ъ К І П І В І С І Ц І А .
 Н О Д О С І О Н І П І П І С Е В І П І А М О Н І П І . С І А К О Р І К Т І Н І
 М О Ж Е П І А Н І Д П І Н І П І Т О Ж Е Н І П Р А В Н І П І П І , М І К О Ж Е
 П І В І . Ш А С Л І Ш А Ф І Л О С О ФЪ . Н І П Р Е ДЪ П І В І С І П І КЪ В .
 Н І К О Л І П І . Р А РЪ , Н І РЪ Д І П І А М О . А С І Н І МЪ П І В І Д І К І
 Л Ъ І А С І К І С І В О Н . Н Р І Ц Р І К І П Е МЪ . Д І КЪ Д М О Н
 Н І Ш А М О Н . Н І П І П І М П О С І Н . Н І С І А В І Ш І П І Т О С І Н О
 В Р І К І А С І Д І П І . П І О К І С І О А С І М О РЪ О К Р І С І П І .

Život sv. Konstatina - Cyrila (Vašica)

⁵³ Jantarová cesta, tato obchodní cesta používaná už od neolitu, začínala v Akvileji, procházela Norikem, překročila Dunaj u Carnuta, pokračovala podél břehů řek Moravy a Bečvy, prošla Moravskou bránou a vedla dále podél Odry do Polska, a končila u břehů Baltského moře. (Dvorník, F.: *Byzantské misie u Slovanů*. Vyšehrad v Praze 1970, s. 292-293.

⁵⁴ DVORNIK, F.: *Byzantské misie u Slovanů*. Vyšehrad Praha 1970, s. 298-301.

zabývat jedním z nejstarších rukopisů z 15. stol. obsaženém v kodexu bývalé Duchovní akademie v Moskvě, které vydal Lavrovov v knize „Materialy po Istrii vozniknovenija drevnejšej slavjanskoj pis'mennosti“ (Leningrad 1930).

Konstantin Filosof se narodil roku 826/827 v Soluni v bohaté a vznešené rodině. Jeho otec Lev zastával úřad drungaria (vysoký státní a vojenský činitel). Když dali rodiče Konstantina vzdělávat, vynikal svou moudrostí nad všechny žáky. Posléze se začal učit nazpaměť knihy svatého Řehoře Naziánského. O Konstantinově moudrosti se doslechl císařův správce, a proto ho nechal zavolat do Cařihradu (dnešní Istanbul), aby se zde učil spolu s mladým císařem Michaellem III. Na císařském dvoře mu byla nabídnuta manželka a povýšení na stratéga (velitele města). Konstantin to odmítl a přijal raději kněžské svěcení a post sekretáře patriarchy Ignatia. Později se stal učitelem a začal vyučovat filosofii. Ve svých čtyřadvaceti letech Konstantin Filosof svedl vítěznou disputaci se Saracény (Arabové), kteří se rouhali proti jedinému božství Svaté Trojice. Po převratu v Cařihradě odešel Konstantin Filosof ke svému bratru Metodějovi na Olymp. Na příkaz císaře Michaela III. se Konstantin spolu se svým bratrem vydává na cestu k Chazarům (kočovníci tureckého původu). Jestliže Konstantin přemůže v disputaci Židy a Saracény, kteří jim rovněž nabízejí svou víru, jsou Chazaři ochotni přijmout křesťanskou víru. Na cestě se Konstantin zastavil v Chersonu, kde našel ostatky svatého Klementa. Když došel k Chazarům, byla uspořádána disputace se Židy a Saracény. Na základě Konstantinovy moudrosti se chazarský vládce kagan přesvědčil o pravdivosti křesťanské víry a přikázal, aby se dali lidé dobrovolně pokřtít.

Konstantin se pak vrátil nazpět do Cařihradu k císaři Michaelu III., kde mu císař svěřil nový úkol - na žádost moravského knížete Rastislava hlásat křesťanskou víru na Moravu. Konstantin nejdříve ještě v Cařihradě sestavil pro slovanský jazyk písmena, tzv. hlaholici. Když v roce 863 přijel na Moravu, byl slavnostně přijat Rastislavem. Zde přeložil do jazyka staroslověnského církevní řád a naučil své žáky jitřním i ostatním hodinkám, nešporám, breviáři i obřadům mešním. Proti těmto překladům se postavili latinští a franští kněží, kteří tvrdili, že pouze hebrejským, latinským a řeckým jazykem lze Bohu vzdávat slávu. Konstantin je nazval trojjazyčníky, protože těmito třemi jazyky napsal Pilát nadpis na kříž Krista. V roce 867 Konstantin odchází z Moravy vysvětit své žáky. Cestou se zastavil u knížete Kocela, který mu svěřil padesát žáků na vyučení. Když došel do Benátek, musel zde opět obhajovat překlad liturgie do staroslovanštiny. Z Říma pro něho poslal papež Hadrián II. Při příchodu Konstantina do Říma s ostatky svatého Klementa ho přivítal sám papež, náhle se začaly konat podivuhodné zázraky.

Papež přijal slovanské knihy, které posvětil a uložil je v chrámu svaté Marie Fatné (dnešní Santa Maria Maggiore). Dal slovanské žáky vysvětit na kněze. Konstantin v Římě onemocněl, vstoupil do kláštera, kde složil mnišské sliby, přijal jméno Cyril a za padesát dní nato ve svých dvaadvaceti letech v roce 869 umírá. Papež uspořádal pohřební průvod a dal ho uložit do hrobu po pravé straně oltáře v chrámu svatého Klementa.⁵⁵

Žitije Mefodija

Také další staroslověnská skladba Žitije Mefodija (dále ŽM) se řadí spolu s ŽK mezi základní historické prameny moravských, ale i středoevropských dějin z druhé

poloviny 9. století. ŽM vzniká brzy po úmrtí arcibiskupa Metoděje do roku 885, v době náporu na moravskou církev se snahou převést řízení církve na duchovenstvo latinské liturgie. ŽM doplňuje a navazuje na události ŽK. Autor tohoto spisu je rovněž jako u ŽK neznámý. Má sedmnáct kapitol. Nejstarší opis z 12. století je uchován ve sborníku moskevského Uspenského chrámu. U nás je vydán podle P. A. Lavrova „Materialy 67-78“.

Život sv. Metoděje (Vašica)

na jihu Makedonie. Tento úřad zastával v letech 843-856, kdy po převratu v Cařihradu se rozhodl odejít do ústraní na Olymp. Zde přijal mnišské svěcení i nové jméno Metoděj, původně se jmenoval Manuel nebo Michael. Na přání císaře Michaela III. se spolu se svým bratrem Konstantinem vydává na cestu k Chazarům obrátit je na křesťanskou víru. Po návratu se stává opatem v klášteře Polychron v okolí Olympu.

Metoděj se narodil v roce 813. Od císaře dostal do držení slovanské knížectví ve Strumě, kde Metoděj stál v čele po potlačení vzpoury Slovanů

⁵⁵ BARTOŇKOVÁ, D., HAVLÍK, L., LUDVÍKOVSKÝ, J., MASARIK, Z., VEČERKA, R.: *Magnae Moraviae Fontes Historici II*. Univerzita J. E. Purkyně Brno 1967, s. 57-115.

Po rozhodnutí císaře v roce 863 odchází spolu s Konstantinem na církevní misii na Moravu. Při návštěvě Říma je Metoděj roku 868 spolu se třemi žáky (pravděpodobně jde o Gorazda, Klementa a Nauma) vysvěcen na kněze, a dále byli vysvěceni dva žáci na lektory (patrně šlo o Angelára a Sávu). Po smrti Konstantinově roku 869 se k papeži obrátil blatenský kníže Kocel s prosbou, aby propustil Metoděje zpět do slovansky mluvících zemí. Metoděj se roku 869 stává arcibiskupem panonským, bohužel v roce 870 je křivě obviněn a vězněn ve Švábsku, odkud ho propustili v roce 873 na přímý příkaz papeže Jana VIII. Kolem roku 882 Metoděj přeložil z řečtiny do slovanského jazyka všechny biblické knihy (kromě Makkabejských), nomokánon (pravidlo zákona) a zákon otců. Na konci svého života zvolil za svého nástupce Gorazda a na rukou kněží 6. dubna roku 885 umírá.⁵⁶

---

⁵⁶ BARTOŇKOVÁ, D., HAVLÍK, L., LUDVÍKOVSKÝ, J., MASARÍK, Z., VEČERKA, R.: *Magnae Moraviae Fontes Historici II*. Univerzita J. E. Purkyně v Brně 1967, s. 134-162.

Literární činnost sv. Konstantina a Metoděje

Vznik hlaholice

Slované ještě jako pohané, když neměli písmo, své počítání a věštění zapisovali pomocí čar a zářezů. Po jejich christianizaci se snažili psát slovanskou řeč římskými a řeckými písmeny bez nějaké konečné úpravy.

†	Ɱ	Ɱ	Ɱ	Ɱ	Ɱ	Ɱ	Ɱ
А	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З
a	b	v	g	d	e,je	ž	dz
Ɱ	Ɱ	Ɱ	Ɱ	Ɱ	Ɱ	Ɱ	Ɱ
З	І	Н	К	Л	М	Н	
z	i	i	g,d'	k	l	m	n
Ɱ	Ɱ	Ɱ	Ɱ	Ɱ	Ɱ	Ɱ	Ɱ
О	П	Р	С	Т	У	Ф	Х
o	p	r	s	t	u	f	ch
Ɱ	Ɱ	Ɱ	Ɱ	Ɱ	Ɱ	Ɱ	Ɱ
Ѡ	Ѣ	Ѥ	Ѧ	Ѩ	Ѭ	Ѯ	Ѱ
Ѡ	Ѣ	Ѥ	Ѧ	Ѩ	Ѭ	Ѯ	Ѱ
o	c	f	č	š	y	z	y
Ɱ	Ɱ	Ɱ	Ɱ	Ɱ	Ɱ	Ɱ	Ɱ
Ѳ	Ѵ	Ѷ	Ѹ	Ѻ	Ѽ	Ѿ	ѿ
Ѳ	Ѵ	Ѷ	Ѹ	Ѻ	Ѽ	Ѿ	ѿ
ь	ѣ	ю	ѡ	ѣ	ѥ	ѧ	ѩ
b	ě,ja	ju	č,k,št	q	je	e	je
						Ɱ	Ɱ
						ksi	psi

Pro slovanské obyvatele z okolí Soluně, kteří mluvili starobulharským makedonským nářečím, sestavil Konstantin písmo, které nazval „hlaholici“. Tím mělo být zdůrazněno, že Slované jsou národem nezávislým na byzantské a římské říši. Vytvořil třicet osm písmen, přičemž použil jak slovanštinu, tak i řečtinu. Hlaholice má v sobě prvky z řecké kurzívy i z orientálního písma, hlavně hebrejsko-samaritánského a kopského.

Dodnes tato Konstantinova hlaholice vzbuzuje obdiv u moderních lingvistů-fonetiků. Na základě hlaholské abecedy vytvořil novou číselnou soustavu, nezávislou na řecké. Veškeré slovanské písemnictví v době velkomoravské bylo psáno touto hlaholicí.

Když byli v roce 886 vyhnáni slovanští kněží z Moravy, velká část z nich našla útočiště v bulharské říši, kde vzniklo nové písmo slovanské, nazvané „cyrilice“, s číselnou soustavou přizpůsobenou té řecké. Cyrilice se stala základem pro civilní písmo u Bulharů, Srbů, Rusů a do nedávné doby i u románských Rumunů. Klement (pozdější biskup Velický) s Naumem, jakožto bývalí žáci Metoděje, používali hlaholici i nadále. V okolí Ochridu založili literární středisko, kde se po jedno století používala hlaholice, jak to dosvědčují kodexy psané v Makedonii (evangeliář Assemanův, Sinajský žaltář a Euchologium Sinajské). Zde v Ochridě za vlády cara Simeona, vznikl na ochranu hlaholice spisek slovanského písemnictví, „obrana slovanského písma mnicha Chrabra“ (nejspíše šlo o Nauma).⁵⁷ „*Chrabrova obrana slovanského písma vedle poučení působila také mocně na probuzení národního vědomí u Slovanů. Jazykové a liturgické dílo soluňských bratří bylo pro ně zdrojem mocné mravní síly. Slované se jím octli na stejné úrovni s předními kulturními národy. Vědomí, že to byli světcí, od nichž přijali písmo a knihy, povznášelo je i nad samé Řeky. Ohlas této oprávněné hrdosti ozývá se později také na české půdě, Balbinem počínaje, z obran české řeči.*“⁵⁸

Co se týče mluveného projevu Moravanů, ten se jenom nepatrně lišil od slovanské řeči používané v soluňské oblasti. Konstantin provedl pouze malé úpravy v tomto písmu hlaholském tak, aby se stala staroslověnština spisovným jazykem velkomoravským, ze které se později vyvinul spisovný jazyk český a slovenský. Libozvučnost (velký počet otevřených slabik) řadí staroslověnštinu na přední místo mezi evropské jazyky, hned vedle italštiny.⁵⁹

---

⁵⁷ VAŠICA J., *Literární památky epochy velkomoravské*. Vyšehrad Praha 1996, s. 21-24.

⁵⁸ Tamtéž, s. 29.

⁵⁹ Tamtéž, s. 30-31.

Mezi první úkoly Konstantina a Metoděje bylo na Moravě učit slovanský jazyk, přeložit liturgické knihy do staroslověnštiny a vychovat domácí duchovenstvo, aby tyto liturgické texty dovedlo číst a rozumělo jim. Bohužel z této doby se nám dochovaly pouze opisy z těchto památek a o jeho původním autoru se v některých případech vedou dohady.⁶⁰

Překlad evangeliáře

Mezi první cyrilometodějskou literaturu patří překlad evangelií, tzv. aprakos, který přinesli s sebou z Cařihradu na Moravu. Sloužil k předčítání evangelních perikop při bohoslužbě. Na Moravě byl doplněn překladem ostatních částí na kompletní čtveroevangelium. Nejstarší dochovaný rukopis z těchto dvou překladů evangelia, tzv. aprakos a čtveroevangelium pochází z konce 10. nebo 11. století.

Dvě předmluvy Konstantina k slovanskému překladu evangelia

1. *Obhajobný traktát.* Pro slovanský překlad evangeliáře napsal Konstantin v řečtině obhajobný traktát, v němž vysvětlil zásady, kterými se řídil při překládání do slovanštiny. Zachoval se z něho jen nepatrný zlomek ve slovanském překladu z 11. stol.⁶¹ Část této obhajobné předmluvy zněla: „...*Neboť (nelze se všude ohlížet na řecký) výraz, nýbrž smyslu (nutno dbát). Přichází (totiž někdy mužské) jméno v řečtině, ve slovanštině však (přichází ženské), takže přeložíme-li je (mužským jménem), jak stojí v řečtině, bude to na velikou (újmu překladu). Takových slov naskytuje se málo, ale jsou. Proto jsme se někdy vzdali (slova) přesného, a dosadili jsme tam smysl (přesný), který má tutěž platnost. Neboť předkládáme kvůli srozumitelnosti (evangelního) výkladu, a ne kvůli přesnosti výrazů... A tomu nás učí veliký apoštol: „Mluvím víc jazyky než vy všichni, ale ve chrámu chci pět slov rozumem svým povědět, abych i jiné poučil, než nesčíslně slov jazykem.“ A vpravdě veliký učedník Pavlův (Dionysius) praví: Jest to věru bez užitku, a jak se domnívám, (chybné dávat ne na sílu smyslu), ale na slova. A to nepřisluší tomu, kdo chce rozumět věcem božským, ale vnímá holá slova, která (dál než) až do sluchu nepronikají...“⁶²*

2. *Proglas.* Po dokončení čtveroevangelia za spolupráce slovanských učedníků napsal Konstantin k němu oslavnou báseň neboli předzpěv tzv. Proglas. Dochoval se ve

⁶⁰DVORNÍK, F.: *Byzantské misie u Slovanů*. Vyšehrad Praha 1970, s. 122-123.

⁶¹VAŠICA J., *Literární památky epochy velkomoravské*. Vyšehrad Praha 1996, s. 35.

⁶²Tamtéž, s. 138.

čtyřech opisech, nejstarší pochází ze 13. stol., tzv. Chilendarský.⁶³ Předzpěv k slovanskému překladu čtveroevangelia zní: „...Předzpěv jsem svatého evangelia. Jak proroci již dříve předpověděli, Kristus přichází shromáždit národy, neboť je světlem celého tohoto světa. To se stalo v tomto sedmém věku. Neb oni řekli: Slepí prohlédnou, hluchí uslyší slovo Písma. Je tedy třeba poznat Boha. Proto slyšte, Slované, toto: Dar ten je věru od Boha daný, dar Boží je to údělu na pravici, dar duším nikdy se nekazící, těm duším, které jej přijmou. Matouš, Marek, Lukáš a Jan učí všecken lid a praví: Vy všichni, kdož svých duší krásu vidíte a milujete a rádi byste temnotu hříchů zapudili a hniloby tohoto světa se zbavili rajský život našli a unikli ohni horoucímu, slyšte nyní svým rozumem, slyšte všichni lidé slovanští, slyšte Slovo, od Boha přišlo, slovo, krmí lidské duše, slovo, jež sílí srdce i rozum, slovo to, jež vede k poznání Boha. Jako bez světla radost mít nebude oko patřící na všechno stvoření boží, neb vše ani není krásné, ani viditelné, tak i každá duše bez knih, neznající zákona božího, zákona Písem duchovního, zákona zjevujícího ráj boží. Neb který sluch rachot hromu neslyšící může se bát Boha? Též chrápě, nečichají-li vůně, kterak pochopí zázrak boží? Vždyť ústa, jež necítí sladkost, činí, že člověk je jak kámen. Víc však ještě duše knih zbavená zdá se být v člověku mrtva. To vše nám, bratři, tane na mysli, i povíme vám vhodnou radu, jež všechny lidi odpoutá od zvířecího života a chtiče: abyste pro nerozum své mysli, posloucháte-li slovo v cizím jazyku, neslyšeli je jako hlas zvonce měděného. Neb svatý Pavel učil a řekl toto: Když konám svou modlitbu před Bohem, chci raději pět slov říci a svým rozumem vyložit, aby i všichni bratři rozuměli, než deset tisíc slov nesrozumitelných. Který pak člověk to nechápe? Kdo nepoužije moudrého podobenství, jež nám dává správný výklad? Vždyť jako tělu hrozí zkáza, celé je hubí a víc než hnis jitrní, nemá-li náležitého pokrmu, tak každá duše upadá a živoří, nemajíc v sobě života božího, když slova božího neslyší. Ještě jiné velmi moudré podobenství povězme: Lidé, kteří se milujete a chcete růsti božím růstem, kdo z vás neví, že tato víra pravá, jako símě padající na pole, tak i ona v srdcích lidských má zapotřebí deště božích písem, aby vzrostla hojněji úroda boží? Kdo může uvést všechny příklady usvědčující národy bez knih, které nemluví hlasem srozumitelným? Ani kdybys uměl všechny řeči, nedovedl bys vylíčit jejich bezmoc. Než i já chci připojit své podobenství a mnoho smyslu podat v málo slovech. Nahé jsou všechny národy bez knih a nemohou zápolit beze zbraně s protivníkem našich duší, uchystané za kořist věčných muk. Nuže, národové, kteří

---

⁶³ VAŠICA J., *Literární památky epochy velkomoravské*. Vyšehrad Praha 1996, s. 37.

nemáte rádi nepřítel a jste odhodláni mocně s ním zápolit, otevřete dokořán dveře rozumu, když jste přijali nyní zbraň tvrdou, kterou kovají knihy Páně hlavu d'áblovu mocně potírající. Neboť kdo přijmou knihy ty – Moudrost Kristus v nich mluví a duše vaše posiluje – Apoštoly pak se všemi Proroky, ti kdo jejich slova zvěstují, schopni budou zabít nepřítel, vítězství dobré Bohu přinesou, těla hnilobnému rozkladu uniknou, těla, jehož je jak ve snu, nebudou padat, ale pevně stát, neb se ukázali vůči Bohu chrabřími vojíny, stanou na pravici božího trůnu, až přijde ohněm soudit národy, a věčně radovat se budou s anděly, ustavičně slavíce Boha milostivého, písněmi ze svatých knih stále opěvajíce Boha k lidem milosrdného. Jemu náleží všeliká sláva, čest a chvála, Božímu Synu vždycky s otcem i Duchem svatým na věky věků od všeho tvorstva. Amen...“⁶⁴

Překlady knih biblických

1. *Apoštol*. Co se týče ostatních knih Nového zákona přeložených na Moravě (kromě evangelií), dostaly souhrnné označení Apoštol. Nejstarší dochovaný rukopis Apoštola se datuje do 15. stol.

2. *Žaltář*. K dalším nejstarším cyrilometodějským překladům patří žaltář, z kterého se přednášelo při církevních hodinkách. Jeho překlad se zachoval v hlaholském rukopise a pochází z 11. stol. Byl nalezen v roce 1975 v klášteře sv. Kateřiny na hoře Sinaj.

3. *Starý zákon*. Z legendy Života Metoděje se dočítáme, že Metoděj na konci svého života přeložil s pomocí svých žáků, kromě knih Makabejských, celý Starý zákon. I když se nenalezl žádný opis, někteří vědci připouštějí existenci úplného cyrilometodějského překladu Starého zákona.⁶⁵

---

⁶⁴ VAŠICA J., *Literární památky epochy velkomoravské*. Vyšehrad Praha 1996, s. 140-143.

⁶⁵ Tamtéž, s. 32-42.

Slovanská liturgie

Liturgie sv. Jana Zlatoústého

Z Konstantinova překladu byzantské liturgie (Euchologium) do staroslověnštiny patří mezi nejvýznamnější tyto dva rukopisy: tzv. Euchologium Sinajský, který obsahoval modlitby používané mimo liturgii, a tři Sinajské zlomky obsahující část liturgie sv. Jana Zlatoústého.⁶⁶ Zde je úryvek ze Sinajského zlomku III., který obsahuje modlitbu zvanou *epiklésis*: „... *Ještě přinášíme ti rozumnou tuto a neposkrvněnou bohoslužbu a modlíme se k tobě a vzýváme a prosíme a žádáme tě, pošli Ducha svatého na nás a na předložené dary tyto a učiň chléb tento drahým tělem Krista svého a to, co je v tomto kalichu, drahou krví Krista svého, tím že je proměníš Duchem svatým svým – (krev), která byla prolita za spásu světa do života věčného...*“⁶⁷

Liturgie sv. Petra

Slovanská liturgie sv. Petra vznikla z římského kánonu. Tuto liturgii sv. Petra schválil v roce 868 papež Hadrián II. a pak i Jan VIII. bulou *Industriae tuae* v roce 880. Nejstarší verze slovanského překladu liturgie sv. Petra pochází z misálů charvátských hlaholitů z počátku 14. stol., kde ji přivezli vypuzení moravští učedníci slovanských apoštolů.

Kyjevské a Vídeňské listy

Také Kyjevské a Vídeňské listy nesou v sobě části liturgie sv. Petra. Kyjevské listy jsou psány nestarší hlaholicí sestavenou Konstantinem ještě před misí na Moravu. Sloužily jako pomocné „mešní knížky“ obsahující devět mešních formulářů: na svátek sv. Klementa, šest mší ve všední dny, o mučednících a o všech nebeských silách. Vídeňské listy mají také jako Kyjevské listy podobu mešních pomocných knížek.⁶⁸ Vkládám zde na ukázkou z Kyjevských listů vložku do preface v třetí mši na všední dny, která obsahuje celý úryvek z mešní byzantské liturgie Chrystomovy: „... *Tys život náš, Pane, neboť od nebytí stvořils nás v bytí a odpadlé vzkřísils opět. Nám se nesluší tobě hřešit. Tvé jsou všechny věci, nebeské i pozemské, Pane, a ty sám zbav nás od hříchů našich. Tvé je totiž všechno, čím žijeme, ježto, byť naše přirozenost byla neštěstím*

⁶⁶ DVORNÍK, F.: *Byzantské misie u Slovanů*. Vyšehrad Praha 1970, s. 123-124.

⁶⁷ VAŠICA J., *Literární památky epochy velkomoravské*. Vyšehrad Praha 1996, s. 146.

⁶⁸ Tamtéž, s. 49-56.

hříchu porušena, jest to přece tvým dilem, abychom zplozeni od tělesné (přirozenosti), znovu se zrodili k věcem nebeským...“⁶⁹

Zpovědní řád

V Euchologiu Sinajském z konce 11. stol. se nám dochoval velkomoravský zpovědní řád. Podle F. Grivce tento Řád zpovědní sestavil Konstantin za spolupráce s Metodějem. K uložení pokání sloužily zpovědníkům příručky, tzv. penitenciále, byly formulovány do následujícího pořadí: kněz poučil kajícího o pravdách víry a uvedl motivy pro pokání, kající vyznal své hříchy, společná delší modlitba a zadostiučinění, přijetí kajícího zpátky do společnosti, kněz určil kajícímu pokání a propustil ho s modlitbou.⁷⁰ Modlitba kněze při rozhřešení: „...Pane, Bože vševládny a Bože všemohoucí a milosrdný, kterýs pomocníkem od hříchů a všem ukládáš zpověď, kterýs ustanovil zpověď „kamennou“, smiluj se a jakos ochotně zlomil pouta provinění, podle velebnosti své slávy, rozvaž (rozhřeš) od hříchů tohoto svého služebníka a učň jej účastným svých přečistých tajemství. Ochraň ho od nástrah d'ábelských, aby s tou pomocí zachoval zpověď čistou, aby jako celník a nevěstka a jako Petr se kál a slitování dosáhl, a tak se stal účastným tvého království se všemi, kdo se tobě zalíbili od věků, na přímluvu svaté Bohorodičky a všech tvých svatých. Neboť tys Bůh náš, který nás (zbavuješ) hříchů, a tobě vzdáváme slávu, Otci (Synu i Duchu svatému. Amen).“⁷¹

Frizinské památky

Další tři církevněslovanské zpovědní formule byly objeveny v latinském kodexu v biskupské knihovně ve Frizinkách a jsou známé pod názvem jako Frizinské památky (Friz I., Friz II. a Friz III.). Vznikly v době cyrilometodějské, byly napsány hlaholicí,

E cc bi detal naf neze grefil tevuckigemube firi starofti neprigom lókí mkoligefc per fali neimugi nišl'na teletemokí nuuvuf kigemubefiri bone fezvuvitubui ne priu'z nimu uvigvui odfzlaunibofige loom nana'rod'lo vucelki fira'zti lper'zali boi do neimokí lb'zre duzemirt lpagibra t'ria pomnem ze dai zino uuebofi na refem'ze bowmu ol	Atanem Zich mir'zch del Efesunt dela foto nina Eferebu tuorum bratra odevuetam Efe taria Efere'z'bai Efeputi ugongenige Ef'erotí Choi se lb nepal'om nuge pre Atapam Efene nauu'z ni'zce tet del mir'zce pred bofima o'zima mo fete potomu zin'zi um detti lzamí ra'umeti efebese priuux'z'ou ue'zi yli'za talie aco se unuge'z'im tere ne priu'znina u'z nenuvi deffe lbofíu u'zliubife
---	--

II. Frizinská památka (Vašica)

⁶⁹ VAŠICA J., *Literární památky epochy velkomoravské*. Vyšehrad Praha 1996, s. 148-149.

⁷⁰ Tamtéž, s. 57-60.

⁷¹ Tamtéž, s. 173.

výrazy v textu byly vesměs čerpány z patristické nauky. Friz II. a Friz III. napsal kolem roku 980 písař Němec podle hlaholského opisu a Friz I. byl napsán v 11. stol. nějakým slovanským knězem. Všechny tři texty jsou psány latinkou se starohornoněmeckým pravopisem, jelikož se jich užívalo na území slovinském, obsahují jazykové prvky slovinské. Friz I. a III. jsou zpovědní formule určené k praktické zpovědní katechezi a souvisí se svatojímramskou modlitbou v Řádu zpovědním Euchologia Sinajského. Kdežto Friz II. je samostatným homiletickým dílem vyzývajícím k pokání.⁷² Předkládám z Friz II. necelou Metodějovu adhortaci ke kajícím: „...*Kdyby náš praotec nebyl zhřešil, byl by žil na věky. Ani staroba by naň nebyla dolehla, ani by nebyl měl zármutku, ani slzného těla, ale byl by býval živ na věky. Když však závistí d'áblovu byl vyhoštěn ze slávy boží, přišly pak na pokolení lidské strasti a zármutky i nemoci a potom i smrt. A dále si bratři, připomeňme, že se zoveme syny božími. Proto zanechme těch hanebných skutků, jež jsou skutky satanovými: to, že konáme modloslužbu, to že žalujeme na bratra, ty krádeže, ty vraždy, to hovně tělu, ty přísahy, které nezachováváme, nýbrž přestupujeme, tu nenávisť. Nic není hanebnějšího před očima božíma než tyto skutky. Z toho, synáčkové můžete vidět a sami poznat, že lidé dřív byli vzezřením právě takoví, jak jsme my, d'ábelské pře pojali v nenávisť, ale boží si zamilovali. A proto se jim nyní v kostelích klaníme a modlíme se k nim a připíjíme k jejich počtě a oběti své jim přinášíme za spásu našich těl a duší našich. Takovými se můžeme i my ještě stát, budeme-li konat tytéž skutky, které oni konali. Neboť oni hladového nasycovali, žíznivého napájeli, bosého obouvali, nahého odívali, nemocného ve jménu božím navštěvovali, zimou zkřehlého zahřívávali, pocestného pod svůj krov uváděli, v žalářích a v železných okovech vězněné navštěvovali a ve jménu božím je utěšovali. Těmi, těmi skutky se oni Bohu přibližovali. Tak synáčkové, i nám je třeba se modlit k témuž nejvyššímu Otci a Pánu, dokud nás tamtéž neusídli v našem království, které je připraveno od počátku až do konce vyvolencům božím. Jsme tedy, bratři, povoláni a pobídnuti tím, před jehož tváří se nemůžeme nijak ukrýt ani utéci, ale musíme před trůnem božím s naším soupeřem, s d'áblem starým, a každý se musí před očima božíma svými ústy a svým slovem zpovídat, co kdo na tomto světě učinil, ať to bylo dobré či zlé. Nuže, synáčkové, na tento den myslíte, kdy nebude možno nikam upláchnout, nýbrž bude nutno stanout před božíma očima a té při se podrobit, o níž jsem se zmínil. Náš Pán, svatý Kristus, který je lékařem našich těl a spasitelem*

---

⁷² VAŠICA, J.: *Literární památky epochy velkomoravské*. Vyšehrad Praha 1996, s. 60-61.

našich duší, ten nám naposled ustanovil a ukázal poslední lék, kterým se máme proti němu chránit a jemu uniknout. Předkové naši krutě trpěli, neboť je bili metlami, a k ohni přibodnuté pekli a meči je stínali a na skřípec věšeli a železnými háky je roztrhávali. A to, co oni tímto velikým utrpením dokázali, můžeme nyní i my dokázat svou pravdivou vírou a opravdovým vyznáním. A proto, synáčkové, povolejte si božího služebníka a předněte jim své spory a vyzpovídejte se jim ze svých hříchů.⁷³

---

⁷³ VAŠICA, J.: *Literární památky epochy velkomoravské*. Vyšehrad Praha 1996, s. 176-177.

Právní prameny

Mezi další činnosti obou soluňských bratří na Moravě vynikají tři právní památky, které mají jurisdikční charakter. První církevně právní památkou je církevní zákoník Nomokánon, druhou je Metodějova adhortace k soudcům-knížatům a poslední třetí vznikla na žádost moravských knížat, tzv. Zakon sudnyj ljudem. Nejobsáhlejší z těchto tří památek je Nomokánon.

Nomokánon

Přeložil ho Metoděj. Pro svůj překlad zvolil řeckou sbírku kánonů Jana Scholastika patriarchy cařihradského (565-577). Nejstarší opis se nalézá v rukopisu Ust'uzském z 13. - 14. století. Ve svém volném, ale rozsáhlém překladu nomokánonu Metoděj použil odborné právní termíny velkomoravské, s nimiž přišel do styku mezi lidem.

Metodějova adhortace k soudcům-knížatům

Tato Metodějova adhortace (řeč) ke knížatům-soudcům se výslovně dovolává na Zakon sudnyj ljudem.⁷⁴ Začíná úvahou o důležitosti svědků v soudním jednání, pokračuje nedovoleností sňatků pro překážku duchovního příbuzenství (kmotrovství), dále se zabývá manželskou rozlukou a na závěr promlouvá k vladařům, aby zůstali věrni Bohu: „...*Ať tedy pochopí, že sláva vezdejší pomijí jako sen, a ať zvolají v duchu svém se svatým apoštolem Pavlem, jenž praví: Kdo nás odloučí od lásky Boží a od (obou) svatých zákonů? Ani oheň, ani meč, ani co jiného. A proto ať pokládají pevnost ve víře a dodržování (obou) božích zákonů a vládu od něho svěřenou za věc platnou a svatou a těší se na budoucí život a doufají, že uslyší blažený hlas Páně: Služebníku dobrý a věrný, byls v malém věrný, nad mnohými tě ustanovím, vejdi v radost Pána svého ... kde se budeš veselit s anděly... na věky věků. Amen.*⁷⁵

---

⁷⁴ VAŠICA, J.: *Literární památky epochy velkomoravské*. Vyšehrad Praha 1996, s. 72-79.

⁷⁵ Tamtéž, s. 213-215.

Zakon sudnyj ljudem

Zakon sudnyj ljudem v překladu znamená soudní zákoník pro laiky. Byl přeložen z řeckého tzv. Ekloga z roku 726. Autorství tohoto textu se přičítá Konstantinu. Oproti textu Eklogy, má Zakon sudnyj tři nové články s mnoha přejetými dodatky. Dochoval se nám v rukopisech z konce 13. století.⁷⁶ Má třicet statí, v první stati použil Konstantin trestní sankce z kodexu římského práva, když někdo tajně konal pohanské oběti: „...*Před všeobecným zákoníkem třeba se zmínit o víře boží. Proto svatý Konstantin napřed v prvním zákoně napsal a řekl takto: Každý statek, v němž se konají oběti nebo přísahy pohanské, ať jest odevzdáván božímu chrámu se vším jměním, které mají ti pánové v tomto statku. Ti, kdo konají oběti a přísahy, ať jsou prodáni s veškerým svým jměním, cena pak za ně stržená ať se dá chudým...*”⁷⁷

Staroslověnský penitenciál

Penitenciál sloužil k ukládání pokání podle těžkosti hříchu a postavení kajícího. Příručky byly vydané na synodách a přizpůsobovaly se určité partikulární církvi. Tyto příručky byly určeny pouze pro kněze zpovědníky.⁷⁸ Za spáchanou vraždu se dávalo za pokání: „...*Spáchá-li někdo vraždu nebo zabije (někoho) ze svého příbuzenstva, ať se deset let kaje v jiné diecézi a potom ať je přijat (nazpět) do své vlasti, kál-li se správně o chlebě a vodě. A u příbuzenstva zabitého ať mu to dosvědčí biskup a kněží, u nichž konal pokání. Pakliže se nekál dobře, ať není přijat ve své vlasti...*”⁷⁹

1 СѢТИНКОСТАНТИНЪ ПЕРВЪИЪ ЗАКОНЪ
ВЪ ПИСАВЪ ПРѢДАТАКОГЛА ІАКОВЪ А КЪ
СЕЛО В ПЕЛЛЪ МѢТРЕ БЪ БЪ ВЪ ВЪ ЛЮТЬ Н
ЛИ ПРИСАГЪ ПО ГЛА ПЪ КЪ ТЪ ДА СЪ ДА ЛЮ
5 ТЪ СЪ А ВЪ БНИ ХРЛАЛЪ СЪ ВЪ СЪ ВЪ ЛЪ Н ЛЪ
НИ КЛА ВЪ НИ КЛА ЛЛОЦЪ ТЪ ГЛА ТЪ Т О КЛА
СЕ ЛЪ Н ТКОРН ТЪ ТРЕ БЪ И ПРИСАГЪ
ДА ПР О ДА Н ТЪ СЪ СЪ ВЪ ЛЪ Н ЛЪ Н И
Н КЛА ВЪ О Н ЛЪ А ЦЪ Е П А И ХЪ Д А СЪ СЪ
10 А НИ ЦИ Н ЛЪ
ПЪ ВЪ СЪ А К О Ц ПЪ Р Ю НИ КЛА ВЕ Т О У Н Ш Ъ П Т Ы
Д О С Т О Н Т Ъ К И А З Ю Н О Ц Д И Н И П О С Л О Ц
Ш А Т И Б Е СЪ ВЪ Д Н Т Е Л Ъ Д Н О ГЪ Н Ъ
ГЛА Т И КЪ С О Ц ПЪ Р И Н И К О ЛЪ Н И КЛА ВЕ Т
15 НИ К О ЛЪ Н Ш Ъ П О Т Н И К О ЛЪ А Щ Е Н Е
П Р И Т Ъ К Н Е Т Е П О С Л О ЦЪ ДЪ ІА К О М Е
НЪ ЗА К О НЪ Б Н И В Е Л И Т Ъ П Р И М Т И Т О Ц
М Е К Л А З Н Ъ У А Н Т Е Ю М Е Н А Д Р О Ц Г А Г Л А
С Т Е Б Н И ЗА К О НЪ Т А К О В Е Л И Т Ъ Д А И
20 М Е С С Г О Н Е Х Р А Н И Т Ъ П Р О К Л А ТЪ Д А К О У
Г Д Е Т Ъ О П О Л О НЪ
ІІ Х О Д А К О Ц П О С Т А Т О ЛЪ Н Л Б Р А Н Ъ П О
Д О Б А Н Т Ъ Х Р А Н И Т И СЪ О В Е ТЪ ХЪ Н Е П Р И
З Н И Н Ъ І ХЪ С Л О ВЪ СЪ И В Е Щ И КЪ Б О Ц
25 ЛЪ СЪ СЪ ВЪ Ю И Н ЛЪ Т И Н Л А Т К О У Т К О
Р Н Т И Н СЪ ВЪ ТЪ ТЪ Т В О Р И Т Н Е Р А Н Ъ
П О К Л О Щ Е Б О Д А Н Т Ъ СЪ О Б А СЪ ВЪ Д А Ц Е

Zákon soudní pro laiky (Vašica)

⁷⁶ VAŠICA, J.: *Literární památky epochy velkomoravské*. Vyšehrad Praha 1996, s. 81-88.

⁷⁷ Tamtéž, s. 191.

⁷⁸ Tamtéž, s. 89-92.

⁷⁹ Tamtéž, s. 218.

Literární škola na Velké Moravě

Sídlo této literární školy velkomoravské není blíže známo, ale soudí se, že bylo někde poblíž Metodějovy rezidence. Školu založili Konstantin spolu se svým bratrem Metodějem. Rozvinula se zde bohatá činnost překladatelská i původní. Mezi jejich

Kostěné a železné písátka (Galuška)

hlavní spolupracovníky patřil Klement, Naum, Konstantin a Sáva, kteří přišli se soluňskými bratry na Moravu. Původem to byli Slované pocházející z okolí Soluně. Klement pozdější biskup Velický (+916) a Naum (+910) známý jako autor obrany

slovanského písma. Po jejich vypuzení z Moravy založili v Ochridu literární školu, kde se po jedno století dál používalo hlaholské písmo. Konstantin Bulharský je označován za pravděpodobného autora Chvalořeči o sv. Cyrilu a Metoději. Také on byl vyhnán z Moravy. Podařilo se mu najít útočiště u bulharského cara Simeona, kde byl vysvěcen na biskupa. Zde v Bulharsku vznikla tzv. cyrilice, která je vlastně řeckou abecedou doplněnou znaky z hlaholice. Také Sáva jeden z hlavních spolupracovníků, kteří přišli se soluňskými bratry na Moravu, musel uprchnout. V literární škole působili též žáci z Moravy. Známe pouze Gorazda, kterého umírající Metoděj určil jako svého nástupce. Patrně zahynul při útěku na jih. Některé Metodějovy žáky dal Wiching prodat do otroctví, byli odvedeni do Benátek, odkud je vykoupil na svobodu vyslanec císaře Basila I.⁸⁰ Část Metodějových žáků z moravské literární školy odešla do Čech, kde již od křtu Bořivoje působil kněz Kaich a někteří další. Přinesli s sebou slovanské knihy a potřebné pomůcky.⁸¹ Slovanští kněží přinesli do Čech latinský dokument *Privilegium Moraviensis ecclesie*. Tato kompilace byla vytvořena na základě dvou papežských bull *Gloria in exelsis* papeže Hadriána II., a zejména bully papeže Jana VIII. ke schválení užívání slovanského jazyka při liturgii, proti pochybnostem o pravověrnosti, které šířili

⁸⁰ DVORNÍK, F.: *Byzantské misie u Slovanů*. Vyšehrad Praha 1970, s. 203.

⁸¹ VAŠICA, J.: *Literární památky epochy velkomoravské*. Vyšehrad Praha 1996, s. 93-95.

němečtí kněží s Wichingem v čele.⁸² S pomocí literární školy moravské nastal v 10. a 11. stol. velký rozkvět slovanského písemnictví v českém přemyslovském státě.⁸³ Podle staroslověnské legendy o sv. Václavu dala prý sv. Ludmila svého vnuka Václava vzdělávat se ve slovanském písemnictví.⁸⁴

Cyrlometodějské slovanské písemnictví, pokračovalo v Čechách, v Maďarsku, v Charvátsku a v Polsku. Kolem roku 1032 založil opat Prokop Sázavský klášter, kde mnichové překládali z latiny do slovanského jazyka například homilii Řehoře Velikého, apokryfní evangelium Nikodémova, legendu o sv. Prokopu a mnoho dalších děl. V roce 1096 byli slovanští mniši ze Sázavského kláštera vyhnáni a nahrazeni latinskými duchovními.⁸⁵

Řeč o přenesení ostatků sv. Klementa

Další církevněslovanskou památkou je Konstantinova řeč o přenesení ostatků sv. Klementa Římského zaznamenaná například v Chersonské legendě nebo v Italské legendě. Autorství Chersonské legendy přisuzoval P. J. Šafařík Konstantinu nebo jeho žáku Klementovi Velickému. Nejstarší kopie tohoto textu pochází z 16. století.⁸⁶ Autorství Italské legendy „Život Konstantinův – Cyrilův s přenesením svatého Klimenta“ je připisováno biskupu Gauderichovi ve Velletri u Říma. Popisuje se v ní jak v roce 861 Konstantin spolu s chersonským biskupem, duchovenstvem a s ostatním lidem vstoupili na loď hledat tělo mučedníka sv. Klementa: „...*Když dlouho a mnoho závodili v svaté touze a skládali největší naději a důvěru v boží slitování, konečně znenadání jakoby nějaká přejasná hvězda zazářilo z přízně boží jedno ze žeber vzácného mučedníka. Uzřevše to, byli všichni naplněni nesmírným jásotem, a když ještě více a horlivěji, již bez jakéhokoli váhání, o závod vyhrabávali zemi, objevila se hned potom i jeho svatá hlava. Jestliže si stěží dovedeme představit, jak hojné hlasy všech stoupaly k nebesům a jak hojné chvály a díky byly Bohu ode všech a s proudy slz vzdávány, oč méně to dovedeme vylíčiti! Neboť taková všechny pojala radost jednak pro nalezení svatých ostatků, jednak pro líbeznost přenesmírné vůně, že blahopřejíce si v nevýslovném plesání měli dojem, jako by se octli mimo sebe někde v ráji, když ejhle po chvíli ostatní částky ostatků zase jakoby z nějaké krapty, ponenáhlu a v malých*

---

⁸² DVORNÍK, F.: *Byzantské misie u Slovanů*. Vyšehrad Praha 1970, s. 218.

⁸³ VAŠICA, J.: *Literární památky epochy velkomoravské*. Vyšehrad Praha 1996, s. 95.

⁸⁴ DVORNÍK F.: *Byzantské misie u Slovanů*. Vyšehrad Praha 1970, s. 217.

⁸⁵ BERANOVÁ, M.: *Slované*. Panorama Praha 1988, s. 272.

⁸⁶ VAŠICA, J.: *Literární památky epochy velkomoravské*. Vyšehrad Praha 1996, s. 63.

přestávkách, milostí boží všechny byly na světlo vyneseny. A nakonec se ukázala i sama kotva, s kterou byl uvržen do moře.⁸⁷

---

⁸⁷ BARTOŇKOVÁ, D., HAVLÍK, L., LUDVÍKOVSKÝ J., MASAŘÍK, Z., VEČERKA, R.: *Magnae Moraviae Fontes Historici II.* Univerzita J. E. Purkyně v Brně 1967, s. 120-127.

Církevní stavby na Velké Moravě

Velkou úlohu v době velkomoravské sehrála tato tři centra: Mikulčice, Staré Město u Uherského Hradiště a Nitra.

V Mikulčicích bylo prozkoumáno 12 kostelů, ze kterých se zachovaly pouze základy, zbytky původní výzdoby a střešní krytina. Kostely se stavěly podle vlivů misionářů, kteří přicházeli z Vlach, Řecka i Německa. Kolem těchto kostelů se nacházelo pohřebiště. Hroby měly buď jednoduchou, nebo bohatou výbavou, záleželo na postavení mrtvého.

Staré Město bylo v pozdější době spojováno s Veligradem, jakožto centrem velkomoravským a sídlem sv. Cyrila a Metoděje. Archeologické nálezy v okolí Starého Města objevily hned několik kostelů např. v Sadech, Na Špitálkách, Na Valách v obci Modrá a pod kostelem sv. Michala byla objevena rotunda. Kostely byly obklopeny pohřebišti s hroby, některé z nich obsahovaly bohatou výbavu.

Co se Nitry týče, v nitranském knížectví vládl Pribina, kterého po roce 830 vypudil moravský kníže Mojmir a toto knížectví připojil k Velké Moravě. Dodnes nebylo ovšem toto Pribinovo sídlo nalezeno.⁸⁸

V současnosti bylo na Moravě nalezeno 20 kostelů nebo církevních objektů s kostely, které pochází z doby velkomoravské. Další je v Čechách, jde o Bořivojův kostel sv. Klementa na Levém Hradci a na Slovensku je to bazilika na Bratislavském hradě, a dále například rotunda na Ducovém u Piešťan.⁸⁹

Pro architekturu západního

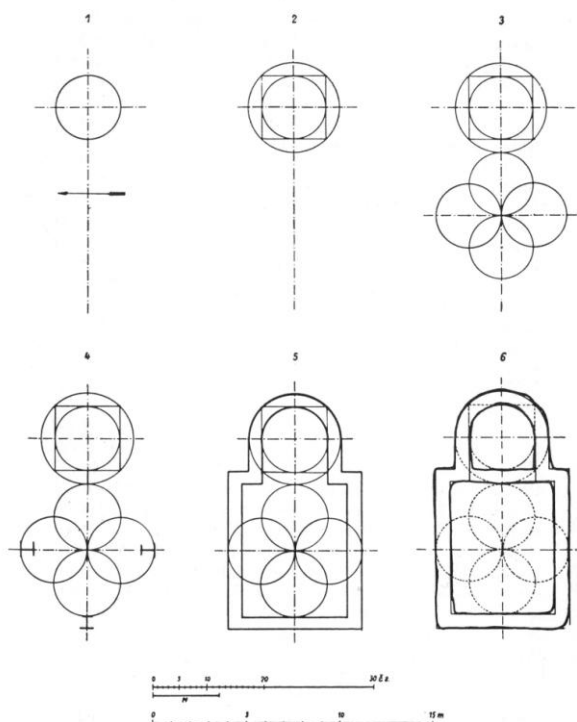

Schéma stavby kostela podle Pošourného (Vavřínek)

⁸⁸ BERANOVÁ, M.: *Slované*. Panorama Praha 1988, s. 146-151.

⁸⁹ GALUŠKA, L.: *Slované doteky předků*. Moravské zemské muzeum Brno, s. 127.

typu keltsko-ostrovního, používanou Bavorskem, bylo charakteristické pravoúhlé kněžiště s předkněžištními příčkami, nejstarší z nich je kostel v Modré pocházející z 9. stol. a dva kostely v Mikulčicích. Naproti tomu kostely s protáhlými apsidami objevené Na Valách, Na Špitálkách a v Pohansku poukazují na vliv Podunají.

Za slovanských vpádů do Byzance byla zničena raněkřesťanská bazilika v Epidauru, její vznik se datuje do konce 4. stol. Zachovala se jen apside, k níž se dostavil malý kostelík zasvěcený sv. Janovi. Tímto způsobem se obnovovaly další kostely zdevastované barbarskými vpády. Pro svou jednoduchost a návaznost na tradice raněkřesťanského umění si tento typ stavby oblíbili byzantští misionáři. Zdá se být pravděpodobné, že tuto architekturu pro stavbu kostelů přinesla byzantská misie i na Moravu. V Istrii, v Dalmácii a v Raveně existují zbytky kostelů, které se nápadně podobají těm moravským, také mají tuto protaženou půlkruhovitou apsidu. Tyto oblasti byly misijním územím akvilejského a franského duchovenstva.

Kostely nestavili duchovní, ale pomáhali jim architekti, zedníci a ostatní řemeslníci. Peníze na stavbu dostávali od pokřtěných panovníků, kteří podle franského zvyku kostely pokládali za vlastní tzv. vlastnické kostely. Dnes lze jen těžko odhadnout, zda byl určitý kostel postaven misíí byzantskou, akvilejskou nebo misíí jinou.⁹⁰

Podle výkladu J. Pošmourného vypadal postup při zakládání kostela následovně. Podle příkazu křesťanské symboliky musela osa kostela směřovat vždy k východu. Jelikož tehdejší stavitelé neznali kompas, museli se řídit podle slunce. Při východu slunce zatloukli do země dvě tyče, které se navzájem kryly a protínaly střed slunce. Tímto způsobem určili podélnou osu budoucího kostela, na které stanovili základní bod pro střed presbyteria. Pomocí kolíku a provazu opsali z tohoto základního bodu kružnici o průměru 12 římských stop. Kružnice protřala na podélné ose další dva body, takže kolem ní mohli sestrojít čtverec. V rozích tohoto čtverce opsali další větší kružnice a mezikružní mezi nimi určilo tloušťku zdiva - asi 1 římský gradus (74 cm). Vnější kružnice také vyformovala půlkruhové zakončení apsidy a na podélné ose vymezila sílu zdiva mezi ním a triumfálním obloukem. Odtud se naměřilo západním směrem na podélnou osu 12 římských stop a tím byl vyměřen střed lodě. Nanesením dalších 12 stop na podélnou osu se určil konec vnitřního prostoru lodě, který byl zakončen obvodovou zdí o tloušťce jednoho gradu. Šířka lodi se určila pomocí příčné osy, která kolmo protínala už dříve vyměřený střed lodě, a z obou stran se nanoslo 12 římských

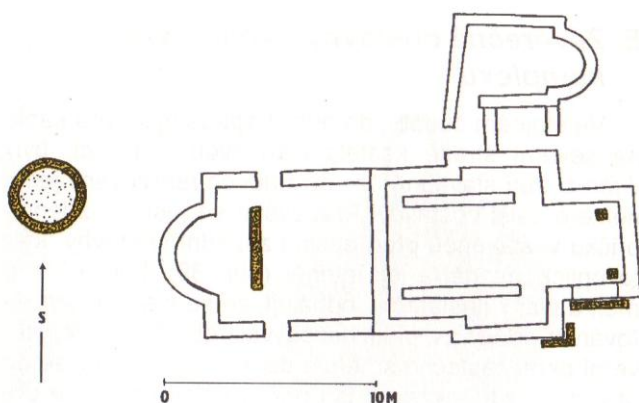
---

⁹⁰ DVORNÍK, F.: *Byzantské misie u Slovanů*. Vyšehrad Praha 1996, s. 104-138.

stop, které v sobě obsahovaly i tloušťku obvodové zdi. Pravoúhlé zakončení obvodových stěn se provedlo pomocí provazu tak, že se od podélné a příčné osy na obě strany nanesly shodné délky tj. 12 římských stop.⁹¹

Církevní komplex v Sadech u Uherského Hradiště

V letech 1959 až 1964 při archeologických vykopávkách odkryl Vilém Hrubý⁹² základy dvou spojených velkomoravských kostelů a hrobní kaple v Sadech u Uherského

Půdorys kostela (Galuška)

jednolodní kostel s apsidou a příčkou. V prostoru mezi apsidou a příčkou se pravděpodobně nacházelo baptisterium. Obvodové zdi východního kostela jsou souvisle spojeny, zatímco západní kostel má po stranách obvodových zdí před apsidovou příčkou vchody, které vedly do západního kostela a tak se snad stal předsíní kostela

Hradiště. Východní kostel má pravoúhlý presbytář a s jeho trojramenným křížovým závěrem dostal kostel podobu trojlodního. Ze severní strany, byla k němu připojena menší jednolodní kaple s půlkruhovou apsidou a hrobem uvnitř. K východnímu kostelu byl na západní straně přistavěn

Půdorys kostela (vlastní foto z 10.5.2009)

⁹¹ VAVŘÍNEK, V.: *Církevní misie v dějinách Velké Moravy*. Lidová demokracie Praha 1963, s. 138.

⁹² Vilém Hrubý, 1912-1985, vůdčí osobnost české archeologie. Vedl pracoviště slovanské archeologie prehistorického oddělení Moravského muzea v Brně. Provedl archeologický výzkum ve Starém Městě, v Modré u Velehradu, v Hluku, v Osvětimanech, ve Zlechově a Na Sadech v Uherském Hradišti, kde objevil komplex církevních staveb z cyrilometodějského období. Poslední aktualizace 2009, citováno 23. 3. 2010. Dostupné: <<http://www.phil.muni.cz/archeo/moravskaarcheologie/badatele/hruby/index.html>>.

východního. V obou kostelích byly nalezeny hroby.⁹³

Boční přístavbou kaple k východnímu kostelu v Sadech, kde byla pohřbena významná osobnost, získal tento objekt podobu dvojitého kostela. Tato architektura byla charakteristická pro biskupská sídla z měst severní Itálie z doby karolínské.⁹⁴

Nejstarší je východně orientovaná část sadského kostela s pravoúhlým presbytářem a obdélnou lodí rozšířenou po stranách dvěma rameny, půdorys kostela má tvar kříže (transept). Uvnitř lodě tohoto kostela se nalézají dva rovnoběžné podélné pásy základového zdiva. Kostel neměl klenbu, ale byl buď plochostropý, nebo měl jen otevřený krov. Na místech ramen „křížení“ se konaly liturgické úkony. Severní strana zvaná prothesis, byla určena k přijímání a obětování darů k mešní liturgii. Jižní strana zvaná diakonikon sloužila jako dnešní sakristie k oblékání duchovních, úschově liturgických knih a nádob. Obě tyto funkční části se nazývají pastoforia a jsou specifické pro východní liturgickou tradici. Mladší západně orientovaná část s půlkruhovitou apsidou, byla přistavěna k východní lodi kostela. Další stavební fází, byla přístavba severní lodě s apsidou k východnímu kostelu. Celkem bylo nalezeno 87 velkomoravských kostrových pohřbů, jak okolo kostela, tak i pod podlahou kostela. Jako poslední sakrální výstavbou, byla křtící rotunda- baptisterium o průměru 330 m, která byla vzdálená 7 m od západního kostela.

V severní části tohoto sadského sakrálního komplexu našli archeologové 12 dřevěných staveb. Dvě z nich sloužily k výrobním účelům a ostatní byly obytné. Na jižní straně za hřbitovem se nacházela halová budova s ohništěm a pecí, zřejmě šlo o katechumenát či klášter. Z odkrytých vykopávek se podařilo zjistit, že kostel měl dlažbu z červeného mramoru, stěny byly vyzdobeny ornamentální i figurální výzdobou a okna byla nejspíše skleněná. Střecha kostela se vyráběla přímo na místě, šlo o krytinu antického typu. Je velmi pravděpodobné, že ve druhé polovině 9. stol., zde na sadské výšině sídlil první moravský metropolita sv. Metoděj.

Zánik tohoto komplexu nastal v 10. stol. a to buď ničivými maďarskými nájezdy nebo po smrti arcibiskupa Metoděje, kdy biskup Wiching likvidoval slovanskou liturgii i Metodějovy žáky. Z listiny (patronie) Oldřicha Korutanského z roku 1247 se dočítáme, že zde na sadské výšině ještě stále existovala východní část kostela jako kaple Panny Marie, kde pohřbívali své zemřelé do poloviny 13. stol. Celkem zde bylo

---

⁹³ BARTŮNĚK, V.: *Solunští bratři*. Česká katolická Charita Praha 1962, s. 154-156.

⁹⁴ CHARVÁT, P.: *Zrod českého státu*. Vyšehrad Praha 2007, s. 120.

objeveno 872 hrobů.⁹⁵

Vykopávky v Sadech probíhaly v letech 1958-1963. Archeologický nález tvořily sakrální stavby: kostel s tvarem rovnoramenného kříže, nartex, náhrobní komora a hrobní kaple. Toto kompoziční provedení se nikde nevyskytuje a sadský objekt se tak

Nalezené šperky (Galuška)

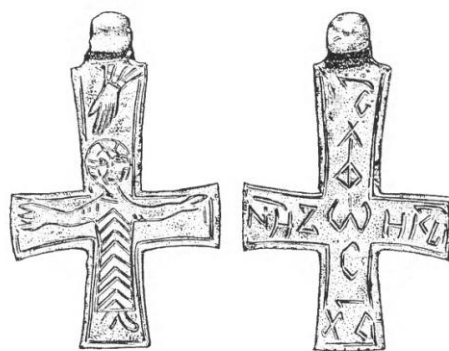
nápisem (Ježíš Kristus. Světlo. Život. Vítězí.) a zlomek červeného jílovce s písmeny hlaholice.⁹⁶

Při archeologickém výzkumu, který provedl v roce 1964, V. Hrubý na sadské výšině objevil v místech jižní apsidy maltou upravenou dutinu, kterou označil za pravděpodobné místo původního uložení hrobu arcibiskupa Metoděje. Jeho tvrzení

vycházelo z přesvědčení, že sadský sakrální komplex, je bývalým sídlem moravského arcibiskupa Metoděje. Při určení místa uložení hrobu doslovně vycházel z popisu staroslověnsky psané legendy „Proložnoje žitije Konstantina i Mefodija“, kde se píše, že rakev arcibiskupa Metoděje leží ve velkém chrámu moravském po levé straně ve stěně za oltářem svatě Bohorodičky. Proč se však našla hrobka prázdná? Existuje

stává projevem samostatné architektury velkomoravské. Stavba chrámového komplexu 23 m dlouhého a 16 m širokého, k němuž patří samostatně stojící křtící rotunda-baptisterium, byla započata někdy koncem 8. stol.

V hrobech u mužů se našly železné sekery a nože, ostruhy a jezdecká vědérka, železné a bronzové soupravy ke spínání opasků. V hrobech žen zase ozdobné gombíky, zlaté a stříbrné nebo bronzové náušnice, prsteny a náhrdelníky ze skleněných korálek. Je to páté největší pohřebiště na Moravě. Na sídlišti se našla železná a kovová písátka, olověný křížek s liturgickým

Olověný křížek (Galuška)

⁹⁵ POJSL, M.: *Dvanáct století naší architektury*. Olomouc 2003, s. 21-24.

⁹⁶ HRUBÝ, V., MAREŠOVÁ, K.: *Uherské Hradiště-Sady*. Moravské muzeum Brno 1975, s. 4-11.

verze, že rakev i s pozůstatky sv. Metoděje byly přeneseny jeho žáky na jiné místo, aby nedošlo k znesvěcení hrobu ze strany bavorského duchovenstva pod vedením nitranského biskupa Wichinga.

Hledáním hrobu prvního arcibiskupa Moravanů se po dlouhou dobu zabývalo množství laiků i odborníků. Hledali ho na Hradisku sv. Klementa u Osvětiman, na Modré, ve Stupavě, v Mikulčicích, na Velehradě, v Olomouci, ve Starém Městě, Zarazicích, Boršicích a také v Sadech u Uherského Hradiště jak o tom bylo zmíněno výše. Dodnes bohužel nevíme, kde je sv. Metoděj pohřben.

Další hrobka v Sadech, se nacházela v samém středu přistavěné kaple v severní části církevního komplexu. Nalezená hrobka obsahovala kovanou rakev s kosterními pozůstatky, které patřily muži, v době smrti 45 až 50ti letému. Dále se zde našly dva spínací pozlacené gombíky z posmrtného rubáše. Na základě studia sadského nálezu byla vyslovena hypotéza, že byl zde pochován moravský kníže Svatopluk. Ve Fuldských letopisech se uvádí, roku 894 zemřel Svatopluk, vévoda Moravanů. Kosmova kronika píše, že se Svatopluk na konci svého života vzdal panování a v tajnosti vstoupil do kláštera na hoře Zobor blízko Nitry. Údajně až těsně před svou smrtí prozradil mnichům svou totožnost. Svatoplukův syn dal ostatky svého otce převést do hrobky ve Veligradě.

A tak snad tyto dvě významné osobnosti Velké Moravy, arcibiskup Metoděj a kníže Svatopluk, byly pravděpodobně pohřbeny právě tady na sadské výšině.⁹⁷

Kostel v obci Modrá

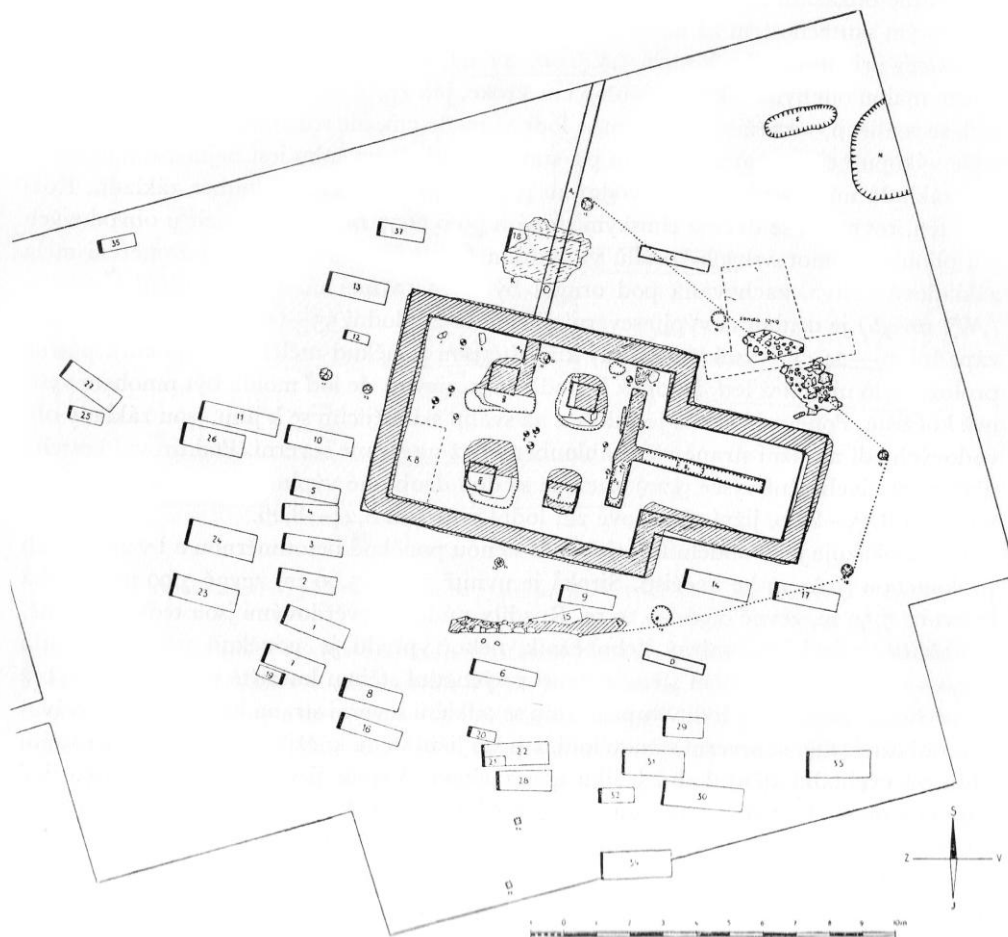
O církevní památky doby cyrilometodějské se velmi zajímal profesor bohoslovecké fakulty olomoucké Th. Dr. J. Nevěřil. Na základě informací o údajné existenci staroslovanského kostela v obci Modrá u Velehradu, zde provedl roku 1911 vykopávky. Jeho úsilí bylo završeno úspěchem, když se mu podařilo odkrýt základy kostela z doby cyrilometodějské. Kostel měl pravoúhlou loď 8,80 m dlouhou a 6,80 m širokou, k níž byl připojen pravoúhlý presbytář 4,40 m dlouhý a 4 m široký. V lodi se nacházely základy ze čtyř sloupů. Kostel byl orientován od západu k východu. Nalezly se zde pískovcové kameny spojené kvalitní maltou, maltová podezdívka dlažby a malá kosočtverečná dlaždice. Množství materiálu bylo však rozebráno a použito na stavbu klášterního kostela na Velehradě nebo odvezeno vlastníky polí ke stavbě hospodářských

---

⁹⁷ GALUŠKA, L.: *Uherské Hradiště – Sady*. Moravské zemské muzeum a nadace Litera Brno 1996, s. 118-125.

stavení.

Tento objev kostela v Modré se v roce 1953 snažil znovu zmapovat V. Hrubý. Při měření kostela zjistil jen nepatrné odchylky od měření J. Nevěřila. Pouze v lodi před kněžištěm objevil rýhu ve tvaru písmene „T“. V původní hypotéze se V. Hrubý domníval, že jde o předkněžištní příčku. Později dospěl k názoru, že

Půdorys kostela v Modré (Cibulka)

šlo o sondu, kterou udělal J. Nevěřil při svých vykopávkách. Z nalezeného materiálu ze základů kostela, provedl V. Hrubý rozbor, kterým se snažil popsat jeho pravděpodobnou podobu. Stavba byla vyžděna lomovým pískovcem spojovaným maltou. Cihlového zdiva bylo použito na čtyři pilíře uvnitř lodi, které byly snad spojeny v klenutý oblouk. Kostel byl plochostropý, tzn. měl dřevěný strop. Venkovní i vnitřní strana kostela byly omítnuty a natřeny zvenku šedohnědě, uvnitř měl zbarvení do několika barevných odstínů. V okolí kostela bylo nalezeno celkem 37 hrobů, jde o pohřby kostrové. Vesměs se našly chudé hroby bez milodarů. V bohatších hrobech byly objeveny nože s kostěnými stěnkami, ostruhy, korálkový náhrdelník s lunicovitým

bronzovým závěsem, hrozničkovité lité a košíčkovité náušnice aj. V první polovině 10. stol. kostel v Modré nesloužil žádné obci a tak se zde přestalo pochovávat. Pohřbívání tu probíhalo téměř sto let.⁹⁸

Nejstarší nálezy z hrobů v Modré, pochází z počátku 9. stol. a určují tak pravděpodobný vznik prvního kostela na Moravě.⁹⁹

Kostel v Modré, tak jako i ostatní objevené církevní stavby z doby velkomoravské, jsou kostely misijními, kde kněží hlásali křesťanské učení, konali bohoslužby a modlitby a vysluhovali svátosti moravským Slovanům, kteří se obrátili na víru.¹⁰⁰

S jistotou nelze říct, komu byl kostel v Modré zasvěcen. Zachovaly se nám však dvě listiny Přemysla Otakara I. z let 1202 a 1228. V nich je uvedena zpráva o kostelu sv. Jana, který se nachází v blízkosti velehradského kláštera na počátku 13. stol. Na základě těchto listin J. Nevěřil a V. Hrubý dospěli k závěru, že jmenovaný kostel sv. Jana je s největší pravděpodobností kostel v Modré. V listině z roku 1202 Přemysl Otakar I. sděluje, že jeho zesnulý bratr Vladislav Jindřich koupil od litomyšlských premonstrátů prázdný a pustý kostel sv. Jana a daroval ho velehradskému klášteru. V roce 1205 se v něm usadili cisterciáci z Plaz a prvním opatem se stal Tecelín. Po odchodu cisterciáků kostel začal chátrat a nakonec byl v druhé polovině 17. stol. rozebrán a použit na novou výstavbu požárem zničeného velehradského kláštera. Tak zanikl jeden z prvních kostelů doby velkomoravské.¹⁰¹

Kostel sv. Klementa u Osvětman

Kostel sv. Klementa se nalézá v zalesněném pohoří Chřibů středního Pomoraví. Nachází se zde mnoho míst spojených se staroslovanskou dobou pohanskou (např. Čertovo sedlo, Buchlov kámen, Kozel, les Paní háj aj.) nebo s obdobím velkomoravských knížat (Králov stol, Královská studánka, Svatoplukova mohyla aj.) a také s misijním působením sv. Konstantina-Cyrila a Metoděje (vrch Crhov, Metodějův kříž, Svatá voda, Kazatelna, Hroby, kaple Cyrilka, Klementek aj.). Nakupené balvany na kopcích, jsou mnohými označovány za základy nebo pozůstatky

---

⁹⁸ CIBULKA, J.: *Velkomoravský kostel v Modré u Velehradu*. Československá akademie věd Praha 1958, s. 25-56.

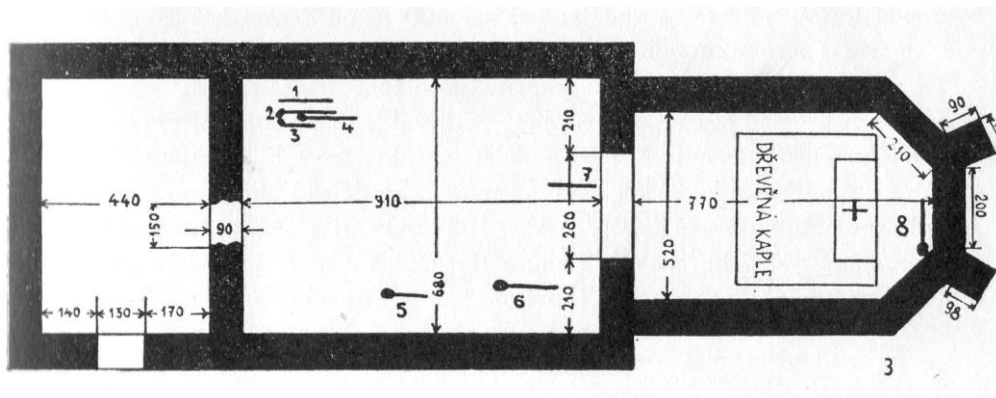
⁹⁹ Tamtéž, s. 231.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 235.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 47-58.

staroslovanských pevností a kostelů (např. Zámeček, Kostelík, Ocásek aj.).¹⁰²

Podle archeologického výzkumu V. Hrubého, bylo hradisko sv. Klementa postaveno v polovině 9. stol. Tuto dataci dokládá z nalezené keramiky kuchyňského vybavení, kostěných proplétaček na splétání obuvi z lýka a z objevených kamenných brousků železných nástrojů. Podle nalezených kostí z chovného dobytka

Půdorys kostela sv. Klementa u Osvětímam (Hrubý)

V. Hrubý označil toto místo za nevelkou, ale samostatně žijící hospodářskou slovanskou osadu. Při objevu železné strusky uvažoval o zdejším hutnickém nebo kovářském zpracování železa.¹⁰³

Na nejvyšším místě tohoto velkomoravského hradiště u Osvětímam, byl postaven kostel zasvěcený sv. Klementu, kterého měl ve velké úctě

Základy kostela sv. Klementa u Osvětímam (vlastní foto z 10.10.2008)

¹⁰² HRUBÝ, V.: *Velkomoravské hradisko sv. Klementa u Osvětímam*. Moravské museum Brno 1961, s. 5-6.

¹⁰³ Tamtéž, s. 45-46.

sv. Konstantin. Svatoklementske zasvěcení spolu s nalezenou zlatou byzantskou mincí císaře Theofila II. naznačuje, že se zde konala byzantská misie sv. Konstantina a sv. Metoděje. Podle záznamů J. J. Středovského nechal sv. Konstantin v době válečných bojů postavit kostel, aby tam mohl ukrýt ostatky sv. Klementa. Po zhodnocení historických zpráv a lidové tradice došel V. Hrubý k závěru, že toto místo je významné nejen pro svou cyrilometodějskou činnost, ale také pro jeho klášter, v němž působili mniši slovanského ritu.¹⁰⁴

Popis hradiště podle archeologického výzkumu V. Hrubého z roku 1958 zní následovně. Hradiště má kuželovitý tvar, jehož vrchol je ohrazen oválným opevněním orientovaným ve směru SSV-JZZ. Delší osa opevnění měří zhruba 370 metrů a jeho kratší osa 290 metrů. Hlavní val hradiště je 6-9 metrů široký a 80-160 cm vysoký, po obou stranách má příkopy 5-7 metrů široké a 60-180 cm hluboké. Tento pás opevnění se přibližně zachoval jen na třech čtvrtinách celkového obvodu, tj. v délce 750 metrů. Ze severní strany zříceniny kostela se val vytrácí a je nahrazen snad uměle upraveným terasovitým břehem.

Uprostřed severovýchodního kvadrantu opevněné plochy se nachází samotná zřícenina kostela. Vrchol kopce byl srovnán do oválné plochy orientované ve směru S-J. Jeho delší osa měří 80 metrů a kratší 50 metrů. Celý obvod je obklopen zřejmou terasou s množstvím lomového pískovce. Při svých výzkumech na hoře sv. Klementa narazil R. Čechmánek na velký společný hrob vysekaný ve skále, v němž se nacházely čtyři kostry, které byly zasypané kamením. V jejich blízkosti se našly ještě další čtyři kostry. Všechny hroby se nacházely pod podlahou kostela a byly bez milodarů.¹⁰⁵

Z vykopávek bylo zjištěno, že kostel sv. Klementa nestál osamocen. Kvůli ochraně kostela se kolem něj obtáčel trojnásobný věnec opevnění s příkopy a valy. Pohled na svatoklementske horu ze silnice Osvětimany-Vřesoviště, je velmi podobný pohledu na klášter Polychron na Olympu. Výraznější stavební zásahy u kostela sv. Klementa mohly být v tomto časovém období: v 9. stol. vybudování jednoduchého kostela, jehož apsida je oválná a zvenčí mnohoúhelná. Apsida je stejně široká jako loď. Dále v 11. stol. nastává nová vlna úcty ke sv. Klementu a obnovuje se slovanské mnišství sv. Prokopem. A poslední fáze proběhla ve 14. stol., kdy byl kostel upraven v gotickém slohu brněnskými augustiány. Do roku 1358 kostel nepatřil pod pravomoc

---

¹⁰⁴ VAVŘÍNEK, V.: *Církevní misie v dějinách Velké Moravy*. Lidová demokracie Praha 1963, s. 138.

¹⁰⁵ HRUBÝ, V.: *Velkomoravské hradisko sv. Klementa u Osvětiman*. Moravské museum Brno, s. 22-34.

žádného farního kostela.¹⁰⁶ Moravský markrabě Jan Jindřich daroval kapli sv. Klementa u Osvětiman brněnským augustiniánům s tím, aby při ní založili probošství. Tento dar potvrzuje olomoucký biskup Jan Očko z Vlašimi v listině datované 18. dubna 1358.

Zánik augustiniánského probošství na svatoklementske hoře u Osvětiman nastal za období husitských válek v období mezi léty 1421-1431. I když se o opuštěný kostel a klášter staral okolní lid, docházelo k chátrání hradiště. Mezi velké ochránce svatoklementske hory patřil rytíř Jiří Smetana z Osvětiman, který v roce 1500 pobýval v rozvalinách u sv. Klementa jako poustevník. K definitivnímu opuštění svatoklementske hory, došlo na počátku 16. stol. V průběhu tohoto století byla opuštěná zděná pevnost rozebírána a použita jako stavební materiál k přestavbě nedalekého hradu Cimburk.¹⁰⁷

Dodnes se na Klementku konají pravidelné květnové poutě. Slavení mše svaté probíhá na nedaleké Nové louce, které se účastní stovky poutníků. Na svatoklementske hoře každoročně pořádá tzv. Gorazdova škola přednášky, mše svaté a diskuze. Organizuje ji brněnské Společenství sv. Gorazda a druhů – Živé dědictví.¹⁰⁸

---

¹⁰⁶ VESELÝ, M. J.: *Svatoklimentský listář*. Polygrafické závody Řím 1969, s. 69-71.

¹⁰⁷ HRUBÝ, V.: *Velkomoravské hradisko sv. Klimenta u Osvětiman*. Moravské museum Brno, s. 30.

¹⁰⁸ BAŠČAN, M., JILÍK, J., ŽIZLA VSKÝ, B.: *Chřiby záhadné a mytické 5*. Alcor Puzzle Kyjov 2005, s. 17.

Závěr

V době, kdy k nám přišli hlásat radostnou zvěst soluňští věrozvěstové, byl již moravský lid christianizován od předcházejících misí. Přesto svatý Konstantin-Cyryl a Metoděj mají největší zásluhu na christianizaci slovanského národa na Velké Moravě.

Není pochyb, že misijní činnost obou bratří na Velké Moravě nebyla právě snadná, spíše naopak. Zcela určitě museli čelit mnoha nepochopením, slovním a fyzickým útokům zejména ze strany německých duchovních. Moravský lid si zamiloval oba věrozvěsty, jak se o tom zmiňuje „Život Metodějův“, hlavně tím, že promlouvali k lidu slovanským jazykem.

Cyrylometodějský misijní odkaz dokázal přestát mnohé protislovanské či protikřesťanské nálady vystupňované různými politickými systémy a zůstal v srdcích lidí i nadále. Bohužel i dnes je Česká republika misijní zemí a řazena hned za Albánii jako druhá nejateističtější země v Evropě. Najít odpověď na otázku proč tomu tak je, není snadné. Při posledním sčítání lidu se na Moravě přihlásilo více katolických křesťanů než v Čechách.

Z dokumentů II. vatikánského koncilu (1963-1965) můžeme spatřovat nadčasovost cyrylometodějské misie na Velké Moravě. Oba misionáři přeložili bohoslužebné texty do slovanského jazyka, čímž dokázali přiblížit liturgii prostému lidu, který latinské mši vůbec nerozuměl. Používat při bohoslužbách národní jazyk povolil II. vatikánský koncil v konstituci o posvátné liturgii čl. 36. Do té doby se při liturgii používal latinský jazyk. Inkulturace a obětavost svatého Konstantina a Metoděje při šíření křesťanské víry mezi národy zcela splňoval požadavek ve zmiňovaném koncilu v dekretu o misijní činnosti církve čl. 38. Během staletí se na oba slovanské věrozvěsty nezapomnělo, ale zůstali ve velké úctě. Jejich misijní činnost ocenil papež Lev XIII. vydáním encykliky „Grande munus“ v roce 1880, v níž vyhlásil uctívání svatého Konstantina a Metoděje pro celou církev. Dalším cyrylometodějským ctitelem byl papež Jan Pavel II., který v roce 1980 prohlásil v apoštolském listě „Egregiae virtutis“ oba světce za spolupatrony Evropy. A v roce 1985 vydal tento papež encykliku „Slavorum apostoli“, všem věřícím na připomenutí evangelizační činnosti svatého Konstantina-Cyryla a Metoděje před 1100 lety.

Také u nás se nezapomíná na oba věrozvěsty. Cyrylometodějské oslavy se konají

na Velehradu už od roku 1863. A od roku 2000 se zde každoročně koná pouť k svatému Cyrilu a Metoději spolu s koncertem lidí dobré vůle.

V první neděli postní tj. 21. 2. 2010 se četl ve všech farnostech pastýřský list. V tomto listu Českomoravská biskupská konference zahajuje pastorační přípravu na rok 2013, v němž si připomeneme 1150 výročí příchodu sv. Konstantina-Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu.

V říjnu jsem se zúčastnila přednášky v Uherském Hradišti při příležitosti 50 let od objevení církevního komplexu v Sadech u Uherského Hradiště. Přednášeli zde významné osobnosti, například profesor Vladimír Vavřínek a Luděk Galuška. Jelikož jsem čerpala pro svou diplomovou práci z literární tvorby obou přednášejících, byla tato přednáška pro mě velmi obohacující.

Dalším zajímavým počinem je znovuotevření památníku Velké Moravy ve Starém Městě. Návštěvníci zde mohou shlédnout stálou expozici, která přibližuje dobu velkomoravskou, v níž působili svatý Konstantin-Cyril a Metoděj.

Z historického vývoje lidských dějin lze snadno vypočítat pomíjivost bohatství a slávy, vše pomine. Zato víra, naděje a láska, kterou vkládali svatý Konstantin-Cyril a Metoděj do srdcí slovanského lidu, nezanikla, ale přetrvává z generace na generaci až dodnes.

Slovanská tematika mě velmi oslovila a určitě se budu i v budoucnu o toto téma zajímat.

Anotace

Příjmení a jméno autora: **FOJTÍKOVÁ Květuše**

Instituce: **Katedra církevních dějin a dějin křesťanského umění CMTF UP v Olomouci**

Název práce: **Počátky křesťanství na Velké Moravě**

Vedoucí práce: **prof. PhDr. Miloslav Pojsl**

Počet stran: 69

Počet použité literatury a jiných pramenů: 25

Klíčová slova: **Byzanc**
hlaholice
křesťanství
liturgie
misie
Slované
staroslovanština
sv. Cyril a Metoděj
Velká Morava

Diplomová práce se zabývá počátky křesťanství na Velké Moravě. Popisuje praobyvatele, kteří žili na území dnešní Moravy, a dále přibližuje příchod a život Slovanů ve střední Evropě. Zvláštní důraz klade na vývoj křesťanství na Velké Moravě s příchodem byzantské misie sv. Cyrila a Metoděje.

Summary

FOJTÍKOVÁ, Květuše. *The beginnings of Christianity in Great Moravia.*

This thesis deals with the beginnings of Christianity in Great Moravia. It states gradually colonized Moravia, after the arrival of the Slavs, and their life in Central Europe. Special emphasis is put on the development of Christianity in Great Moravia, with the advent of the Byzantine mission of St. Constantin-Cyril and Method.

Seznam použité literatury a pramenů

- BARTOŇKOVÁ, D., HAVLÍK, L., MASAŘÍK, Z., VEČERKA R.: *Magnae Moraviae Fontes Historici I*. Ústav klasických studií a Ústav archeologie a muzeologie Masarykova univerzita, Filozofická fakulta 2008.
- BARTOŇKOVÁ D., HAVLÍK L., LUDVÍKOVSKÝ J., MASAŘÍK Z., VEČERKA R.: *Magnae Moraviae fontes historici II*. Univerzita J. E. Purkyně Brno 1967.
- BARTŮNĚK, V.: *Soluňští bratři*. Česká katolická Charita Praha 1962.
- BAŠČAN, M., JILÍK, J., ŽIŽLAVSKÝ, B.: *Chřiby záhadné a mytické 5*. Alcor Puzzle Kyjov 2005.
- BAUEROVÁ, A: *Zlatý věk Keltů v Čechách*. Mladá fronta Praha 2004.
- BERANOVÁ, M.: *Slované*. Panorama Praha 1988.
- CIBULKA, J.: *Velkomoravský kostel v Modré u Velehradu*. Československá akademie věd Praha 1958.
- DVORNÍK, F.: *Byzantské misie u Slovanů*. Vyšehrad Praha 1970.
- FILIP, J.: *Keltská civilizace a její dědictví*. Academia Praha 1995.
- GALUŠKA, L.: *Slované doteky předků*. Moravské zemské muzeum Brno 2004.
- GALUŠKA, L.: *Uherské Hradiště – Sady*. Moravské zemské muzeum a nadace Litera Brno 1996.
- GALUŠKA, L.: *Velká Morava*. Moravské zemské muzeum Brno 1991.
- HRUBÝ, V.: *Velkomoravské hradisko sv. Klimenta u Osvětiman*. Moravské museum Brno 1961.
- HRUBÝ, V., MAREŠOVÁ, K.: *Uherské Hradiště – Sady*. Moravské muzeum Brno 1975.
- CHARVÁT, P.: *Zrod Českého státu (568-1055)*. Vyšehrad 2007.
- Jindřich Wankel. Poslední aktualizace 2009, citováno 23. 3. 2010. Dostupné: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Jindřich_Wankel>.
- KATECHISMUS KATOLICKÉ CÍRKVE. Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří 2001.
- KOLEKTIV AUTORŮ: *Všeobecná encyklopedie VIII. díl/T-Ž*. Diderot Praha 1999.
- POJSL, M.: *Dvanáct století naší architektury*. Olomouc 2003.
- SEMOTANOVÁ, E., a kolektiv: *Česko Ottův historický atlas*. Ottovo nakladatelství Praha 2007.

TŘEŠTÍK, D.: *Počátky Přemyslovců*. Lidové noviny Praha 1997.

VAŠICA J., *Literární památky epochy velkomoravské*. Vyšehrad Praha 1996.

VAVŘÍNEK, V.: *Církevní misie v dějinách Velké Moravy*. Lidová demokracie Praha 1963.

VESELÝ, M. J.: *Svatoklimentský listář*. Polygrafické závody Řím 1969.

Vilém Hrubý, Poslední aktualizace 2009, citováno 23. 3. 2010. Dostupné:
<<http://www.phil.muni.cz/archo/moravskaarcheologie/badatele/hruby/index.html>>.

Prohlašuji, že tato práce má 69 tiskových stran, což se rovná 118 895 znakům, včetně poznámek pod čarou a vysvětlivek, a 66 normo stranám.

Ve Zlíně, 7. dubna 2010

.....